
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Pérez Campà, Ares. *Els Pieds-Noirs i l'extrema dreta francesa : una anàlisi crítica de la memòria com a eina política*. Treball de Final de Grau (Universitat Autònoma de Barcelona), 2025 (Relacions Internacionals)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/324581>

under the terms of the  license.



FACULTAT DE CIÈNCIES POLÍTiques I SOCIOLOGIA

Treball de Fi de Grau

Els *Pieds-Noirs* i l'extrema dreta francesa: una anàlisi crítica de la memòria com a eina política

Autora: Ares Pérez Campà

Tutora: Ainhoa Flecha Fernández Sanmamed

Grau en Relacions Internacionals

Maig 2025

*A la meva tutora, Ainhoa Flecha, per la seva orientació i
suport al llarg del procés.*

*Als meus pares, per estar sempre al meu costat i per creure en mi fins i tot
quan jo no ho faig. Sempre sereu el meu exemple a seguir.*

*A Jacques Pradel, per la generositat i la disposició a compartir el seu testimoni.
La seva mirada ha estat imprescindible i enriquidora pel treball.*

*A les meves amigues de l'Erasmus, per convertir-se en la família que una
necessita quan és lluny de casa.*

Gràcies.

Resum

El final del domini colonial francès a Algèria, després de cent trenta-dos anys, va suposar l'arribada a la metròpoli de gairebé un milió de ciutadans francesos que vivien a l'Algèria colonial; els *Pieds-noirs*. La vinculació entre els *Pieds-noirs* i l'extrema dreta ha estat sovint presentada com un fenomen homogeni i lineal, fonamentat en una memòria col·lectiva compartida, que es veu legitimada per l'existència d'un ampli ventall d'associacions de la comunitat.

Aquest estudi qüestiona aquesta visió simplificada a partir d'un marc teòric que articula postcolonialisme, trauma cultural, memòria col·lectiva i sociologia de les subcultures polítiques. Mitjançant l'anàlisi de fonts bibliogràfiques, dades electorals i una entrevista amb un representant associatiu, es posa en evidència la diversitat interna del col·lectiu *Pied-noir* i la pluralitat de les seves expressions polítiques i memorials. Alhora, s'analitzen les estratègies narratives i simbòliques emprades pel *Front National* per posicionar-se com a 'custòdia' de la memòria *Pied-noir*, aprofitant aquesta per construir una base electoral específica i legitimar discursos identitaris i nostàlgics.

Els resultats mostren que, més que un vot unificat, el vincle entre els *Pieds-noirs* i l'extrema dreta és complex i contradictori, i que la memòria pied-noir és un camp disputat, amb significats i usos diversos. Així, aquest treball contribueix a desmuntar narratives hegemòniques i a aprofundir en la comprensió crítica del paper de la memòria i la identitat en la política postcolonial francesa.

Paraules clau: *Pieds-noirs, extrema dreta, Front National, memòria, associacionisme, postcolonialisme, identitat.*

Abstract

The end of French colonial rule in Algeria, after 132 years, saw the arrival in the metropolis of almost a million French citizens residing in colonial Algeria; the *Pieds-noirs*. The link between the *Pieds-noirs* and the extreme right has often been presented as a homogenous and linear phenomenon, based on a shared collective memory, legitimised by the existence of a wide range of community associations.

This study challenges this simplified view on the basis of a theoretical framework that articulates post-colonialism, cultural trauma, collective memory and the sociology of political subcultures. Through the analysis of bibliographical sources, electoral data and an interview with an association representative, the internal diversity of the *Pied-noir* collective and the plurality of its political and commemorative expressions are revealed. At the same time, it analyses the narrative and symbolic strategies employed by the *National Front* to position itself as the ‘custodian’ of the *Pied-noir* memory, taking advantage of it to build a specific electoral base and legitimize identitarian and nostalgic discourses.

The results show that, rather than a unified vote, the link between the *Pieds-noirs* and the extreme right is complex and contradictory, and that *Pied-noir* memory is a contested field, with diverse meanings and uses. Thus, this work contributes to dismantling hegemonic narratives and to deepening a critical understanding of the role of memory and identity in French postcolonial politics.

Keywords: *Pieds-Noirs, extreme right, Front National, memory, associationism, postcolonialism, identity.*

Resumen

El fin del dominio colonial francés en Argelia, tras ciento treinta y dos años, supuso la llegada a la metrópoli de casi un millón de ciudadanos franceses que residían en la Argelia colonial; los *Pieds-noirs*. La vinculación entre los *Pieds-noirs* y la extrema derecha ha sido frecuentemente presentada como un fenómeno homogéneo y lineal, fundamentado en una memoria colectiva compartida, que se ve legitimada por la existencia de un amplio abanico de asociaciones de la comunidad.

Este estudio cuestiona esta visión simplificada a partir de un marco teórico que articula postcolonialismo, trauma cultural, memoria colectiva y sociología de las subculturas políticas. Mediante el análisis de fuentes bibliográficas, datos electorales y una entrevista con un representante asociativo, se pone de manifiesto la diversidad interna del colectivo *Pied-noir* y la pluralidad de sus expresiones políticas y memoriales. A la vez, se analizan las estrategias narrativas y simbólicas empleadas por el Front National para posicionarse como ‘custodio’ de la memoria *Pied-noir*, aprovechándola para construir una base electoral específica y legitimar discursos identitarios y nostálgicos.

Los resultados muestran que, más que un voto unificado, el vínculo entre los *Pieds-noirs* y la extrema derecha es complejo y contradictorio, y que la memoria pied-noir es un campo disputado, con significados y usos diversos. Así, este trabajo contribuye a desmontar narrativas hegemónicas y a profundizar en la comprensión crítica del papel de la memoria y la identidad en la política postcolonial francesa.

Palabras clave: *Pieds-noirs, extrema derecha, Front National, memoria, asociacionismo, postcolonialismo, identidad.*

TAULA DE CONTINGUTS

I. INTRODUCCIÓ	1
II. OBJECTIUS	2
III. MARC TEÒRIC	3
a. Colonialisme de poblament i jerarquies colonials	3
b. Trauma cultural i memòria en clau postcolonial	5
c. Subcultures polítiques i mobilització de l'extrema dreta	6
IV. METODOLOGIA	8
V. ANÀLISI	9
a. Els <i>Pieds-Noirs</i> : de colons a repatriats	9
i. 1954-1962: La guerra d'independència	10
ii. La repatriació	12
b. La construcció d'un 'vot <i>Pied-Noir</i> '?	12
iii. Per què <i>Pieds-noirs</i> i extrema dreta?	13
iv. Fractures internes: associacions nostàlgiques vs. progressistes (ANPNPA)	15
c. L'extrema dreta com a 'custòdia' de la memòria	17
v. La llei de 2005 i la instrumentalització pública del passat colonial	18
vi. L'evolució discursiva de l'extrema dreta	19
VI. CONCLUSIÓ	21

a. Discussió dels resultats	21
b. Limitacions de l'estudi i suggeriments per a futura recerca	22
VII. REFERÈNCIES	24
VIII. ANNEXOS	34
a. Annex 1: Entrevista a Jacques Pradel	34
b. Annex 2: Consentiment per a l'ús de l'entrevista	53

I. INTRODUCCIÓ

En el context europeu actual, caracteritzat pel creixement d'una extrema dreta nostàlgica d'una 'identitat perduda', el cas dels *Pieds-Noirs* ofereix un exemple paradigmàtic de com les vivències postcoloniales poden esdevenir (eines o armes) en el camp de batalla polític. La seva posició liminar —ni 'perpetuadors' ni 'víctimes' del colonialisme (Eldridge, 2010; Esclangon-Morin, 2005)— els converteix en objecte d'estudi per analitzar com els partits polítics poden apropiarse de memòries històriques complexes.

Aquesta recerca s'emmarca en l'estudi dels *Pieds-noirs*, ciutadans francesos que habitaven a l'Algèria colonial i que, després de set anys en guerra per la independència del país (1954-1962), es van veure forçats a abandonar el territori on havien viscut durant generacions. En alguns casos, arribant a una França metropolitana on no mantenien lligams familiars ni arrels ancestrals (Alba&Silberman, 2002).

La rellevància d'aquest estudi rau en la seva capacitat per il·lustrar com un conflicte del segle XX ha modelat la política contemporània francesa, i contribuir al qüestionament de la visió uniformadora i homogènia (Stora, 1991) que la comunitat arrossega des de l'arribada a l'hexàgon ara fa sis dècades.

Partint de la premissa que la guerra d'Algèria i les seves implicacions posteriors van constituir un element de politització per als francesos d'Algèria (Comtat, 2006), aquesta investigació estudiarà en quina mesura les vivències com l'èxode forçat o la integració subsegüent van ser instrumentalitzades en el discurs polític, especialment als partits a la dreta de l'espectre i el procés pel qual aquests es van erigir en representant dels *Pieds-noirs* defensors d'una *Algérie française*.

Amb el propòsit de dur a terme aquesta anàlisi, dues preguntes de recerca guiaran la investigació: i) Com i per què l'extrema dreta francesa ha integrat els *Pieds-noirs* en el seu imaginari polític?, ii) Fins a quin punt existeix una adhesió real dels *Pieds-noirs* a aquest projecte polític?

II. OBJECTIUS

L'objectiu principal d'aquest treball és analitzar la relació entre el col·lectiu *Pied-noir* i l'extrema dreta francesa aportant una perspectiva crítica i objectiva a la literatura existent.

L'elecció de l'estudi de la comunitat *Pied-noir* respon al seu caràcter paradigmàtic que permet examinar la tensió entre, les narratives de trauma i desarrelament que han marcat la seva memòria col·lectiva, i els processos de construcció d'una identitat política vinculada a la dreta radical francesa.

En consonància amb l'eix central d'aquesta recerca, un objectiu complementari és estudiar fins a quin punt aquest vincle és real o projectat: és a dir, si l'adhesió de la comunitat *Pied-noir* als discursos de l'extrema dreta es tradueix en un suport polític efectiu o si respon més aviat a una representació construïda per certs actors polítics. En aquest sentit, es presta especial atenció a la distorsió o simplificació de la memòria *Pied-noir* dins del discurs públic.

Aquesta investigació busca entendre com els partits de l'extrema dreta —particularment el *Front National* (ara, *Rassemblement National*)— han articulat estratègies narratives i simbòliques per legitimar el seu projecte a través del relat de trauma i desarrelament *Pied-noir*, lucrant-se del desig d'oblit amb què l'Estat francès ha tractat el seu llegat colonial. Així mateix, el treball aspira a contribuir al debat entorn la memòria històrica i la seva funció política en la construcció de la identitat nacional, en un context on les tensions al voltant de la immigració, el multiculturalisme i la cohesió social són recurrents en la política francesa.

A continuació, l'estudi prossegueix en tres etapes. Primer, es proporcionarà informació general sobre el marc teòric. En segon lloc, es presentarà la metodologia emprada a la investigació. A continuació, el treball derivarà a la seva part analítica. Aquesta secció es dividirà en tres: en primer lloc, s'analitzarà el context històric del col·lectiu *Pied-noir*. Seguidament, el treball es traslladarà a l'anàlisi de la possible construcció d'un vot *Pied-noir*. Finalment, s'estudiarà la

instrumentalització política per part d'una extrema dreta pretensiosa de custodiar la memòria *Pied-noir*, analitzant també les asimetries d'aquesta relació.

III. MARC TEÒRIC

Des d'una perspectiva acadèmica, els anys noranta van veure renéixer l'interès pel colonialisme i el postcolonialisme, amb el cas algerià al centre de moltes anàlisis (Eldridge, 2016). De la mateixa manera, la literatura dedicada al col·lectiu *Pied-noir* compta amb un volum de testimonis, memòries i obres històriques que no ha cessat de créixer, més de cinquanta anys després. Així doncs, no només la guerra d'Algèria, sinó també les seves múltiples conseqüències, han estat analitzades des d'una gran diversitat de perspectives.

Fins als anys vuitanta, la producció sobre els *Pieds-noirs* es limitava sobretot al testimoni i la memòria personal. A partir d'aquella dècada, s'hi introdueix una mirada més acadèmica, amb estudis que analitzen críticament la seva memòria, identitat i trajectòria. Autors com Benjamin Stora, Jean-Jacques Jordi, Valérie Esclangon-Morin, Emmanuelle Comtat o Éric Savarèse han estat clau en aquesta evolució i constitueixen referents essencials per al present treball.

Aquest estudi tractarà un àmbit no tan explotat acadèmicament: la trajectòria dels *Pieds-noirs* com a cas per a examinar com conceptes com el trauma i la memòria poden esdevenir instruments en l'àmbit polític. Amb l'objectiu de vèncer assumpcions simplistes que estableixen correlacions entre *Pieds-Noirs* i extrema dreta, aquest treball pretén aportar als estudis crítics ja presents en el camp.

a. Colonialisme de poblament i jerarquies colonials

Comprendre la situació dels francesos d'Algèria en clau (post)colonial exigeix una lectura del seu recorregut històric, ja que aquest dona sentit a la seva complexa posició posterior. En aquest cas, els anomenats *Settler Colonialism Studies* proporcionen un marc teòric rellevant per entendre el sistema colonial del qual van emergir els *Pieds-noirs*. Wolfe (2006), presenta dues lògiques

fonamentals presents en aquest sistema colonial: l'expropiació territorial i l'eliminació del nadiu. Citant a Veracini (2010), cal recalcar que aquest colonialisme de poblament que Wolfe descriu com a 'inherentment eliminatori' respon a una lògica d'eliminació, i no en l'eliminació en si mateixa amb la que aquest procés colonialista perdria la seva finalitat última.

L'aproximació de Wolfe (2006) demostra com, en l'etapa colonial, la supremacia dels pobles colonitzadors esdevenia clau. Tal com exposa l'autor, la idea que el territori estava "buit" o era inherentment incapaç d'exercir sobirania permetia justificar no només l'ocupació, sinó també la construcció d'una identitat colona que es percebia com a legítima i arrelada.

Sense restar importància a la visió presentada per Wolfe, cal puntualitzar com aquesta pot resultar excessivament simplista i limitada quant al binarisme que l'autor utilitza per a explicar unes dinàmiques colonials reduïdes a l'oposició entre el règim colonial i la població nativa. En el cas dels *Pieds-noirs* l'ús d'aquestes categories fixes acaba derivant moltes vegades en generalitzacions errònies que desestimen el què autors com Comtat (2009) o Barclay, Chopin & Evans (2018, p. 117) transmeten als seus estudis; 'La societat colona no era un bloc homogeni. Estava travessada per diferències de classe, gènere, origen nacional i bagatge regional.'¹

En aquesta línia, dins del camp dels *Settler Colonial Studies*, es van desenvolupar models aplicables a la 'diversitat interna' d'unes estructures sovint paradoxals i en constant interacció i evolució segons el context sociohistòric del moment (Barclay et al., 2018). En aquestes condicions, Elkins i Pedersen (2005) van formular una relació quadridimensional entre la metròpoli imperial, l'administració local, la població indígena i la comunitat de colons. En altres paraules, les autores van desenvolupar un marc establint quatre grups socials interrelacionats entre si, creant el que denominarien: *twentieth-century settler colonialism's ideal type*.

Entendre la posició específica dels francesos d'Algèria dins d'aquest marc quadrangular resulta essencial per traçar la seva complexa trajectòria. El model

¹ Traducció pròpia

d'Elkins i Pedersen (2005), en reconèixer les múltiples dimensions del colonialisme de poblament, permet superar visions binàries i captar les paradoxes, contradiccions i fluctuacions fonamentals dels *Pieds-noirs*; de ser part de la comunitat colonitzadora amb influència en el govern local a l'Algèria, a ser forçats a reintegrar-se a la metròpoli francesa seguida la signatura dels Acords d'Évian (1962).

b. Trauma cultural i memòria en clau postcolonial

La fluctuació dels francesos d'Algèria com a agents dins de l'estructura (post)colonial no serà un fet aïllat en la configuració d'aquesta com a comunitat. Més aviat, la repatriació massiva i traumàtica de la primavera i l'estiu de 1962 constituirà 'l'element fundacional' d'una comunitat a l'exili (Jordi, 2002).

En aquest sentit, el punt de partida de l'anomenada 'identitat *Pied-noir*' (Savarese, 2002) s'ha de buscar en l'impacte cultural i social del traumàtic del 'retorn' d'aquesta població colonial a la seva 'pàtria'², en aquest cas, partint de les nocions proposades en disciplines com la de *Cultural Trauma Studies* (Sciortino & Eyerman, 2019).

El sociòleg nord-americà Jeffrey Alexander resulta un autor ineludible quant a la seva aproximació sociològica del 'trauma cultural', el qual descriu com allò que 'ocorre quan els membres d'una col·lectivitat senten que han estat sotmesos a un esdeveniment espantós que deixa marques indelebles en la seva consciència de grup, marcant els seus records per sempre i canviant la seva identitat futura de manera fonamental i irrevocable'³ (Alexander et al., 2004, p. 1). Alexander presenta el trauma com un procés social que esdevé 'veritablement traumàtic' quan un grup li dona significat i el converteix en part de la seva identitat col·lectiva. Aquesta conceptualització del trauma com a procés socialment construït troba ressonància en l'enfocament del *Cultural Trauma Studies*, que

² El terme pàtria es fa servir amb caràcter problemàtic, ja que molts *Pieds-noirs* no havien trepitjat mai França continental abans de la independència algeriana, i no hi tenien cap vincle afectiu o territorial directe.

³ Traducció pròpia de l'autor

prioritzen l'anàlisi de les 'percepcions i sensibilitats que les persones desenvolupen en relació amb experiències concretes'⁴ (Choi, 2019, p. 142).

El canvi traumàtic d'estatus psicològic i social dels *Pieds-noirs* no es va limitar només a la pèrdua material — de la majoria de les seves propietats— sinó que va ser agreujat pel tractament públic del seu dolor a la metròpoli. Com assenyala Benjamin Stora (2005), l'Estat francès va implementar una política activa de “fabricació de l'oblit”, mitjançant la qual es va negar tant la legitimitat de la seva experiència com la mateixa naturalesa de la guerra d'Algèria, reduïda a eufemismes buits com “els esdeveniments” (Stora, 2005; Eldridge, 2016; Savarèse, 2011).

En aquest context, la identitat que la comunitat manté al voltant d'aquest 'trauma cultural' i la constant referència al passat pot ser vista com un esforç continu per diferenciar-se de la resta de francesos. No obstant això, més enllà d'aquesta percepció, la defensa de la seva memòria serveix per reafirmar-se com a col·lectivitat. Esdevenint un dels pilars del procés de construcció dels *Pieds-noirs* com a subjecte col·lectiu que obté la seva 'validesa' o 'presència universal' gràcies a la xarxa social de la qual formen part cadascun dels seus records individuals (Halbwachs, 1925). Així, aplicant el terme de Halbwachs a *Les cadres sociaux de la mémoire*, la ‘memoria col·lectiva’ es converteix doncs en el ciment de la pertinença i acció, és a dir, la manera com grups socials, com els *Pieds-noirs*, utilitzen el passat per constituir-se, donar-se sentit i orientar les seves activitats en el present. Ara bé, aquesta construcció identitària no opera en el buit: es concreta, es transmet i es reproduïx dins d'espais socials determinats, com les associacions de repatriats, que funcionen com a veritables subcultures polítiques. És en aquests espais on la memòria esdevé també pràctica política.

c. Subcultures polítiques i mobilització de l'extrema dreta

Per comprendre el vincle entre els *Pieds-noirs* i el suport a l'extrema dreta, cal analitzar els espais socials que medien entre la identitat postcolonial i la pràctica

⁴ Traducció pròpia de l'autor

política. En aquest sentit, les associacions voluntàries actuen com a espais clau de socialització política, on es consoliden determinades visions del passat i del present. Veugelers (2005) mostra com aquestes associacions poden constituir subcultures polítiques, especialment quan funcionen com a comunitats tancades que celebren el passat colonial i transmeten valors excloents.

Aquestes subcultures no només reproduïxen una memòria compartida, sinó que també ofereixen allò que Berger i Luckmann (1966, p. 174) anomenen *plausibility structures* — ‘la base social i els processos socials específics requerits per al seu manteniment’⁵. Segons aquests autors, la realitat subjectiva de les persones només es pot mantenir si es veu recolzada per relacions socials que la confirmin, i quan aquestes es trenquen, també es pot desestabilitzar la manera com entenem qui som i què creiem.

Tanmateix, la traducció d’aquesta memòria col·lectiva en suport electoral a l’extrema dreta no és automàtica, sinó que depèn de factors estructurals. Segons Tarrow (1995), les ‘estructures d’oportunitat política’ -els senyals que animen o desincentiven els actors socials i polítics a utilitzar els seus recursos per crear moviments socials’— són determinants per entendre aquest procés. Aquestes estructures inclouen condicions institucionals i culturals que faciliten o impedeixen la mobilització d’un grup (Veugelers, 2005). En el cas francès, la marginalització dels *Pieds-noirs* per part de l’Estat i els relats dominants va generar un buit simbòlic i polític que l’extrema dreta —especialment el Front National— va saber aprofitar per posicionar-se com a defensora dels “oblidats” de la descolonització.

Aquesta dinàmica qüestiona la visió idealitzada de la societat civil com a espai necessàriament democràtic (Berman, 1997; Chambers & Kopstein, 2001). Això connecta amb la distinció clau de Putnam & Goss (2002) entre *bonding* i *bridging capital*: mentre el primer "agrupa persones similars i pot generar externalitats negatives", el segon "crea ponts entre diferents i afavoreix la cohesió social". En el cas dels *Pieds-noirs*, les seves xarxes associatives van operar com a espais de ‘segmentació superposada’ (Gusfield, 1962), on la memòria colonial es va

⁵ Traducció pròpia de l’autor

convertir en el nucli d'una identitat col·lectiva construïda en oposició a l'Estat i als 'altres' immigrants. Aquesta lògica explica com el Front National va poder capitalitzar el trauma històric del grup: en absència de *bridging capital* que els connectés amb la societat francesa més àmplia, les associacions pied-noir van esdevenir *plausibility structures* (Berger & Luckmann, 1966) per a un discurs polític reactiu que trobà a l'extrema dreta el seu vehicle natural.

IV. METODOLOGIA

Aquesta investigació adopta un enfocament qualitatiu per examinar la relació entre la comunitat *Pied-noir* i l'extrema dreta francesa.

Seguint Hernández-Sampieri et al. (2014), aquest estudi es basa en la identificació i revisió de literatura rellevant, la selecció d'estudis i fonts clau i l'extracció de dades rellevants per construir el marc teòric. En aquest sentit, la primera fase de la recerca consistirà en una revisió extensa de la bibliografia acadèmica i les fonts primàries per contextualitzar la comunitat *Pied-noir* i la seva relació amb l'extrema dreta francesa. Així com de fonts primàries com documents polítics programes electorals discursos i materials de propaganda del Front National ara Rassemblement National que fan referència als *Pieds-noirs* o a l'Algèria francesa a més de premsa i memòries articles de diaris i testimonis publicats per associacions *Pieds-noirs* per contrastar narratives i dades electorals agregades estadístiques de l'IFOP (Institut Français d'Opinion Publique) i el CEVIPOF (Centre de recherches politiques de Sciences Po).

Per complementar l'anàlisi documental el treball inclourà una entrevista Jacques Prades, president de l'Association Nationale des Pieds-Noirs Progressistes et leurs Amis (ANPNPA) una entitat crítica amb la instrumentalització política de la memòria pied-noir amb l'objectiu d'explorar com perceben la seva pròpia identitat com a comunitat avaluar la relació amb l'extrema dreta i analitzar el paper de les associacions en la preservació de la memòria.

Els mètodes d'anàlisi de dades d'aquesta investigació inclouen l'anàlisi de documents. L'anàlisi de documents implicarà l'examen de materials textuais

rellevants, com ara discursos polítics, programes de partits, articles de diaris i publicacions acadèmiques.

A més, s'utilitzaran dades qualitatives d'entrevistes i enquestes d'opinió per complementar els resultats, proporcionant una visió de les motivacions i narracions històriques que influeixen en les opcions polítiques dins d'aquesta comunitat presentant una imatge completa de com el llegat de l'Algèria francesa continua configurant la França contemporània.

V. ANÀLISI

a. Els *Pieds-Noirs*: de colons a repatriats

Per comprendre l'origen dels francesos d'Algèria, cal recórrer breument l'etapa de colonització que l'estat francès va exercir durant gairebé segle i mig al nord d'Àfrica⁶. La colonització francesa d'Algèria no va respondre a un pla sistemàtic, sinó que es va anar configurant a través d'una suma d'interessos econòmics, necessitats estratègiques i tensions polítiques internes donant lloc a una forma de domini colonial única. Algèria no va ser una colònia com les altres: era França, però una França de segona classe, on els 'indígenes'⁷ mai van gaudir de la plena ciutadania (Stora, 1991).

El procés colonial va començar el 1830 amb la invasió d'Alger, però no va ser fins a la Segona República (1848) que Algèria va ser declarada oficialment "territori francès"⁸, dividida en tres departaments (Argel, Orà i Constantina). L'arribada de colons europeus —francesos, italians, maltesos, espanyols— es va produir en

⁶ El terme Àfrica del Nord Francesa (*Afrique du Nord française*, sovint abreujat com ANF) fa referència als tres territoris del Magrib sota control colonial francès: Algèria, el Marroc i Tunísia.

⁷ El terme *indigènes* s'utilitza aquí estrictament com a referència històrica, tal com apareixia en la legislació colonial francesa -com el *Code de l'indigénat* (1881)-, que institucionalitzava una jerarquia legal i política entre ciutadans francesos d'origen europeu i les poblacions colonitzades. L'ús d'aquest terme no pretén reproduir la càrrega discriminatòria que l'acompanyava.

⁸ Constitution de la République française du 1848, art. 109: «Le territoire de l'Algérie et des colonies est déclaré territoire français, et sera régi par des lois particulières jusqu'à ce qu'une loi spéciale les place sous le régime de la présente Constitution». Disponible a: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/les-constitutions-dans-l-histoire/constitution-de-1848-ii-republique>

diverses onades (Burgeois, 2008). Malgrat la profunda diversitat, tots compartien un estatus superior respecte als algerians musulmans, sotmesos a una discriminació institucionalitzada que culminaria amb l'Estatut d'Algèria de 1947, que establia un sistema electoral on un vot europeu equivalia a vuit vots musulmans⁹.

La imatge dels *Pieds-noirs* com un bloc homogeni és una simplificació enganyosa. Com explica Jacques Pradel (2025), “aquesta població era altament heterogènia: amb classes socials antagòniques, municipalitats d’esquerra i dreta, i relacions complexes amb la població indígena”. No tots eren grans terratinents; molts eren obrers, petits comerciants o funcionaris, i les seves opinions polítiques eren igualment diverses (Comtat, 2006).

i. 1954-1962: La guerra d'independència

Després d’anys d’una política colonial que imposava un model uniforme i intentava eliminar les identitats natives, i en un context internacional marcat pels moviments descolonitzadors, les tensions van créixer fins que les reivindicacions nacionalistes algerianes van prendre un caire violent l’any 1954.

L’esclat de la guerra d’independència el 1954¹⁰ va marcar un punt d’inflexió en la història colonial. Després de dècades d’un sistema que semblava immutable, els colons europeus es van veure obligats a prendre partit: donar suport als nacionalistes algerians del FLN (*Front de Libération Nationale*) o defensar l’*Algérie française*, una causa promoguda pel govern i l’exèrcit francès.

La brutalitat i el desgast de la guerra van debilitar profundament la Quarta República francesa (1946-1958), facilitant el controvertit retorn de Charles de Gaulle al poder i la instauració de la Cinquena República el 1958 (Eldridge, 2016). En un primer moment, De Gaulle es va erigir com l’home providencial que

⁹ *Loi du 20 septembre 1947 portant statut organique de l’Algérie*, JORF, 21 septembre 1947. Aquesta llei establia dos col·legis electorals separats —un per als europeus i un altre per als musulmans—, tot i tenir el mateix nombre d’escons assignats, fet que provocava una desproporció on, de facto, un vot europeu equivalia a vuit vots musulmans.

¹⁰ L’1 de novembre de 1954, conegut com la *Toussaint Rouge*, el FLN va llançar una sèrie d’atacs coordinats que van marcar l’inici de la guerra d’independència. La resposta francesa va ser immediata i repressiva, però no va impedir l’escalada del conflicte.

molts *Pieds-noirs* anhelaven, encarnant l'esperança d'una Algèria que mantindria els llaços amb França. Les seves declaracions plenes de simbolisme - com el famós —“*Je vous ai compris*”¹¹— van alimentar la il·lusió d'una continuïtat colonial amb una retòrica que va captar la simpatia dels colons europeus (Comtat, 2006).

Tanmateix, tan sols un any després, la postura de De Gaulle va evolucionar cap a la pragmàtica acceptació de la independència algeriana. El 1959, va esmentar per primera vegada el “*droit des Algériens à l'autodétermination*” el qual considerava “*la seule voie à suivre*”¹². El canvi de postura no va ser universalment acceptat entre la comunitat francesa d'Algèria, que va passar de la resistència pacífica a la confrontació directa durant la “*Semaine des Barricades*” (Paul & et al., 2013). El 1961, el conflicte es va radicalitzar amb la creació de la OAS (*Organisation Armée Secrète*), una organització terrorista clandestina (Petitfils, 1995) que defensava l'*Algérie française* mitjançant mètodes violents, inclosa la tortura.

A banda d'aquesta resistència, el govern francès i FLN van firmar els Acords d'Évian¹³, que donarien com a resultat la consulta política de l'1 de juliol de 1962, on els habitants d'Algèria van votar a favor de la seva autonomia política (99,72%)¹⁴. Cent trenta-dos anys, una guerra de vuit anys i aproximadament

¹¹ Discurs de Charles de Gaulle a Alger, 4 de juny de 1958: «Je vous ai compris». Font: INA. Disponible a: <https://www.ina.fr/ina-eclaire-actu/je-vous-ai-compris-du-general-de-gaulle-un-chef-d-oeuvre-d-ambiguite>

¹² Discurs de Charles de Gaulle, 16 de setembre de 1959: «Droit des Algériens à l'autodétermination». Font: INA. Disponible a: <https://fresques.ina.fr/independances/fiche-media/Indepe00232/allocution-du-general-de-gaulle-du-16-septembre-1959-en-faveur-de-l-autodetermination.html>

¹³ *Déclaration générale des deux délégations du 18 mars 1962* [Declaració general de les dues delegacions del 18 de març de 1962]. (1962, 18 març). Accords d'Évian. Disponible a: http://www.axl.cefan.ulaval.ca/afrique/algerie-accords_d'Evian.htm

¹⁴ *Résultats du référendum d'autodétermination en Algérie* (1er juillet 1962). Université de Perpignan. 99,72% dels votants van respondre «OUI» a la pregunta: «Voulez-vous que l'Algérie devienne un Etat indépendant coopérant avec la France dans les conditions définies par les déclarations du 19 mars 1962?»*. Disponible a: <https://mjp.univ-perp.fr/france/ref1962algerie.htm>

385.000 víctimes mortals¹⁵ després, Algèria va aconseguir la seva independència el 5 de juliol de 1962.

ii. La repatriació

Davant una Algèria independent, marxar ja no era una opció sinó una necessitat, resumida en l'adagi "*la valise ou le cercueil*".¹⁶ Tan sols a l'estiu de 1962, mig milió de persones es van instal·lar a la França metropolitana (Baillet, 1975), la majoria d'ells a regions del sud de França properes a la mar Mediterrània (Veugelers, 2005)¹⁷. Aquests repatriats van ser objecte d'una política d'acollida sense precedents a la República Francesa¹⁸ (Savarèse, 2008).

Entre 1961 i 1962, el milió de ciutadans francesos que van abandonar Algèria (Savarèse, 2008), van arribar a la França metropolitana on serien gradualment reidentificats com a *Pieds-noirs*. Les múltiples identitats que havien existit a la colònia es van condensar llavors en una sola imatge col·lectiva: la del *Pied-Noir* (Hubbel, 2015).

b. La construcció d'un 'vot Pied-Noir'?

D'aquesta manera, més que una simple categoria administrativa, aquest terme va començar a aglutinar experiències compartides de desarrelament i rebuig (Jordi, 2002; Hureau, 1987 a l'article de Veugelers, 2005). Si bé a Algèria les diferències internes eren evidents, a la metròpoli aquestes diferències es van esborrar progressivament sota el pes d'una memòria comuna (Hubbell, 2015). Des d'aquesta perspectiva, no va ser el 1830 que va crear el *Pied-noir*, sinó el 1962

¹⁵ Sobre les xifres de víctimes: Claire Eldridge (2016) estima que el conflicte va causar entre 250.000 i 300.000 morts algerians, gairebé 25.000 soldats francesos i uns 60.000 auxiliars nadius (p. 1-43). La guerra es va caracteritzar per la brutalitat de les tàctiques utilitzades per ambdós bàndols, inclòs l'ús sistemàtic de tortura per part de l'exèrcit francès. Per a més detalls, vegeu: Eldridge, C. (2016). *From Empire to Exile: History and Memory Within the Pied-Noir and Harki Communities*. Manchester University Press.

¹⁶ El lema popular "*la valise ou le cercueil*" ("la maleta o el taüt"), desenvolupat pel Parti du Peuple Algérien (PPA), es va estendre com a expressió de la difícil situació dels *pieds-noirs* després de la independència.

¹⁷ Encara que Marsella va ser el destí principal per a més de 500.000 *pieds-noirs* que van abandonar Algèria després de la independència el 1962, uns 20.000 es van instal·lar a la ciutat portuària de Toulouse.

¹⁸ La política d'acollida sense precedents per als *pieds-noirs* (basada en la Loi Boulin de 1961) va ser dissenyada per: 1) facilitar la seva ràpida integració, 2) evitar que el conflicte algerià es traslladés a la metròpoli, i 3) neutralitzar el seu potencial com a factor d'inestabilitat política.

amb la repatriació massiva i tràgica com a element fundacional de la comunitat. (Jordi, 2002)

Davant la fredor institucional i la desconfiança d'una societat metropolitana que sovint els percebia amb recel (Verdès-Leroux, 2001 a l'article Veugelers, 2005; Stora, 1991), aquesta comunitat recentralitzada es va cohesionar al voltant d'un relat compartit: el de l'abandonament per part de l'Estat i la pèrdua d'un món que mai més no tornarà (Veugelers, 2005). La nostàlgia —o *nostalgérie*¹⁹—, combinada amb les dificultats de la reinserció (Comtat, 2006), va alimentar sentiments de greuge i exclusió. Aquest imaginari, no només va forjar una identitat vinculada al passat colonial, sinó que va esdevenir un factor potencialment determinant en les seves trajectòries polítiques. La qüestió que s'obre, doncs, és fins a quin punt aquest llegat colonial i les experiències de marginació postrepatriació van inclinar la balança cap a opcions radicals (Comtat, 2018).

iii. Per què Pieds-noirs i extrema dreta?

El vot del Front Nacional²⁰ (FN) i el 'vot Pied-Noir'²¹ han estat fenòmens discutits no només a debats dels mitjans de comunicació sinó també a estudis de referència en ciències polítiques on sovint s'estableix un compromís complet de la comunitat amb l'extrema dreta (Comtat, 2018). No obstant això, la realitat demostra un escenari molt més complex.

Durant l'etapa colonial, la comunitat de colons a Algèria ja presentava una diversitat política; tant d'esquerres com de dretes (Comtat, 2006). El final de la guerra d'Algèria va marcar una ruptura política així com un canvi en els alineaments polítics tradicionals, explicant el 'vot de càstig' cap a figures com

¹⁹ El terme (mot creuat entre *nostalgie* i *Algérie*) va ser encunyat per l'historiador Benjamin Stora per descriure la idealització del passat colonial algerià entre els *Pieds-noirs*.

²⁰ Es refereix al Front National (FN), partit d'extrema dreta fundat el 1972 per Jean-Marie Le Pen. El 2018 va canviar el seu nom a Rassemblement National (RN) sota la direcció de Marine Le Pen.

²¹ L'IFOP (2014) quantifica el pes electoral dels pieds-noirs: un 1,8% dels francesos s'identifica directament com a pied-noir (uns 800.000 votants), mentre que un 7% de la població total afirma tenir ascendència pied-noir (almenys un progenitor o avi), xifra que representa uns 3,1 milions de votants potencials a les eleccions

Tixier-Vignancour a les presidencials de 1965. No obstant això, el FN va romandre marginal fins als anys vuitanta, quan l'èxit a les europees de 1984 va coincidir amb un increment del suport *Pied-noir*, especialment al sud de França²². Ciutats com *Toulouse*, on la comunitat representava l'11,6% de la població el 1968, es van convertir des de llavors en bastions del partit (Veugelers, 2005).

El suport de la minoria *Pied-noir* cap a l'extrema dreta, però, no respon únicament a factors lligats a les conseqüències de la independència d'Algèria. Estudis com el de Veugelers (2005) alerten contra el risc de l'“*ecological fallacy*” —deduir comportaments individuals a partir de dades agregades— i recorden que la implantació territorial del FN s'explica també per factors socioeconòmics locals. Així, tot i que hi ha una correlació entre zones de repatriats i vot FN (*Languedoc-Roussillon, Provence-Alpes-Côte d'Azur, Midi-Pyrénées*), no es pot atribuir tot el pes del vot a la memòria colonial.

De fet, l'adhesió d'alguns *Pieds-noirs* al FN no implica una acceptació global del seu programa. Com mostra Comtat (2018), aquest electorat prioritza qüestions com la immigració, el rebuig de l'Islam i la preferència nacional en matèria social i familiar.

L'enquesta pied-noir del 2002 confirma aquesta tendència: els repatriats que més lamenten la pèrdua de l'Algèria francesa i senten que la seva situació ha empitjorat són més proclius a votar FN. El 90% dels que ho fan hauria preferit, mantenir l'Algèria francesa (Veugelers, 2005). Aquesta combinació de nostàlgia i frustració relativa ajuda a explicar l'adhesió parcial al discurs del FN, tot i que no sigui un suport ideològic total.

El 2012, el 28% dels *Pieds-noirs* declaraven la intenció de votar per Marine Le Pen, deu punts més que la mitjana nacional (IFOP). El 2002, gairebé el 30% va votar per Le Pen o per Mégret²³ a la primera volta, de nou una mitjana 10 punts per sobre dels altres francesos (IFOP, 2014). Aquests percentatges mostren una

²² Dades IFOP 2014 sobre presència electoral pied-noir al sud de França: Llenguadoc-Rosselló 12%, Provença-Alps-Costa Blava 15%, Migdia-Pirineus 12% i Aquitània 11%

²³ Bruno Mégret era el candidat del *Mouvement national républicain* (MNR), una escissió del Front National fundada el 1999, també situada a l'extrema dreta.

sobrerrepresentació pied-noir dins l'electorat del FN, però també posen en evidència que no és una adhesió massiva ni automàtica.

Finalment, Comtat (2018) conclou que, malgrat la notorietat d'aquesta aliança simbòlica, els *Pieds-noirs* no poden explicar, per si sols, l'ascens del Front National. L'electorat del partit s'ha ampliat de manera considerable des de 2002, passant dels 4,8 milions de vots de Jean-Marie Le Pen a la primera volta, als més de 10 milions de Marine Le Pen a la segona volta de 2017. Aquest creixement supera amb escreix la capacitat d'incidència electoral del 'vot pied-noir' i mostra com el *Front National* ha sabut captar segments socials més enllà d'aquest llegat.

iv. Fractures internes: associacions nostàlgiques vs. progressistes (ANPNPA)

Tal com apunta Patricia Lorcin, el sentiment d'exili i de pèrdua d'identitat va portar molts *Pieds-noirs* a reagrupar-se en estructures comunitàries defensives (Hubbel, 2015), una dinàmica que explica l'efervescència del món associatiu *Pied-noir* a França.

Durant les dècades posteriors a la independència algeriana, els *Pieds-noirs* es van ajuntar en associacions de caràcter reivindicatiu amb la intenció de representar-se a si mateixos en les lluites amb París sobre qüestions com les compensacions econòmiques, reconeixement moral i amnisties pels qui havien comès crims per la causa perduda de l'Algèria francesa. (Veugelers, 2005).

Amb el pas dels anys i la regularització de la situació de la comunitat a l'hexàgon, van néixer diverses associacions d'un caire més cultural que centrarien la seva activitat en la defensa de la construcció d'una identitat, promovent una memòria col·lectiva basada en la nostàlgia i la tragèdia. Amb la intenció d'evitar que el seu passat es convertís en una pàgina oblidada de la història nacional, van basar els seus esforços a aconseguir un reconeixement públic i polític de la seva especificitat com a grup, presentant-se com una comunitat cohesionada i amb capacitat d'influir en el vot. Aquesta estratègia va permetre que, mitjançant una campanya de propaganda eficaç, les associacions convencessin l'opinió pública i

la classe política —especialment al sud de França— de l'existència d'un “vot pied-noir” capaç de decantar resultats electorals a favor de qui atengués les seves reivindicacions. Sovint, aquesta construcció identitària i la lectura del passat articulada al voltant de la nostàlgia i la idea de tragèdia fundacional es van alinear amb els discursos de l'extrema dreta.

En aquest sentit, *L'Association nationale des Pieds-Noirs Progressistes et de leurs Amis* (ANPNPA), fundada el 2008, va néixer com a resposta crítica a la narrativa dominant de les associacions nostàlgiques de repatriats. Tal com explica Jacques Pradel²⁴ (2025) els objectius fundacionals eren, d'una banda, “denegar als nostàlgics la pretensió de parlar en nom de tots els *Pieds-noirs*” i “testimoniar sobre els crims comesos durant 132 anys de colonització”; i de l'altra, “contribuir a l'escriptura d'una història lúcida i desapassionada” i “fomentar l'amistat entre els pobles de les dues ribes i la solidaritat amb les persones d'origen algerià”.

L'ANPNPA, com a contrapunt a les associacions nostàlgiques, ha treballat per desconstruir la imatge monolítica dels *Pieds-noirs* com a comunitat uniformement lligada a l'extrema dreta; “els *Pieds-noirs* i els seus descendents es distribueixen per tot l'espectre polític, com la resta de francesos” (Pradel, 2025). Aquesta heterogeneïtat —social, política i cultural— qüestiona el relat hegemònic que presenta els repatriats com a bloc conservador i homogeni, un relat a vegades recolzat en discursos de les principals associacions de *Pieds-noirs*.

Malgrat les proves que evidencien l'heterogeneïtat dels repatriats, resulta notable que certs actors polítics continuïn promovent les demandes memorials d'alguns sectors dels *Pieds-noirs* amb finalitats electoralistes. Si bé en determinats casos les motivacions dels representants poden incloure components ideològics o personals, el gruix de l'elit política sembla prioritzar la instrumentalització d'aquest col·lectiu com a estratègia per a la captació de votants.

²⁴ Entrevista personal a Jacques Pradel, president de l'ANPNPA. Explicar una mica sobre ell, qui es, que es pied-noir i experiència una mica

c. L'extrema dreta com a 'custòdia' de la memòria

La colonització francesa d'Algèria i la posterior Guerra d'Independència han deixat una empremta profunda i complexa en la societat francesa contemporània. Tanmateix, amb la dècada dels 2000, aquesta memòria històrica, fins llavors, 'enterrada' va esdevenir un instrument creixent en el debat públic (Morin, 2020).

En els darrers anys, França també ha experimentat un auge dels moviments nacionalistes d'extrema dreta, una formació radical que continua instrumentalitzant la història i les memòries de la colonització i de la guerra d'Algèria per legitimar els seus discursos.

Amb la independència algeriana, l'extrema dreta va perdre el seu millor tema mobilitzador (Petitfils, 1995), fet que la va empènyer a reformular el seu discurs per mantenir la seva capacitat d'incidència. Amb la intenció d'imposar-se com a 'única força política capaç de restaurar l'orgull nacional' (Flood & Frey, 1998), el *Front National*²⁵ va orientar el seu discurs cap a la '*nostalgie*' de l'Imperi amb la intenció d'atraure l'electorat repatriat jugant amb el seu ressentiment i recorrent a un conjunt de 'records ferits' de la humiliació de 1962 i fomentant una 'memòria de venjança' dirigida contra els immigrants nord-africans (Stora, citat a Comtat, 2018).

A partir dels anys 80, el *Front National* es va consolidar com la quarta força política a l'hexàgon, acumulant entre 4 i 5 milions de vots²⁶ a les presidencials del 1988. Jean-Marie Le Pen es va erigir, des d'aleshores, com a cara visible del partit: un líder amb un donat oratori, una gran capacitat de mobilització (Camus,

²⁵ Això, no és un fet aleatori, ja que alguns de la generació més vella d'activistes i intel·lectuals d'extrema dreta van participar en les guerres de descolonització com a soldats (Jean-Marie Le Pen, Roger Holliandre, Jean Mabire) i/o com a activistes a l'OAS o altres organitzacions de l'Algèria francesa. (Flood i Frey, 1998). Així doncs, molts d'aquests exmembres de la organització terrorista profrancesa d'Algèria, acabarien formant part dels membres fundadors del *Front National* el 1972.

²⁶ El 1988, Jean-Marie Le Pen va obtenir 4,4 milions de vots (el 14,4%) a la primera volta. Aquest resultat seria el primer resultat rellevant del partit des de la seva creació, fins llavors el seu paper havia estat marginal. Dades disponibles a: <https://www.france-politique.fr/front-national.htm>

2011), i fidel a posicions polèmiques sense considerar-ne el cost polític²⁷. Aquestes eleccions marcarien el començament de l'etapa de creixement de la formació política que, basant el seu programa polític en l'oposició completa a qualsevol forma d'immigració, culminaria amb la presència de Le Pen a la segona volta de les eleccions presidencials, organitzades el maig de 2002²⁸.

v. La llei de 2005 i la instrumentalització pública del passat colonial

La dècada dels 2000 exemplifica de manera paradigmàtica aquesta articulació política del passat, descrita per Iveković com un «*colonial boomerang*» (Iveković citat a Morin, 2020). L'any 2005 constitueix un cas emblemàtic d'aquesta tendència: l'Assemblea Nacional francesa va aprovar la llei del 23 de febrer, que proposava que “els programes escolars reconeguessin en particular el paper positiu de la presència francesa a ultramar, especialment al nord d'Àfrica, i atorguessin a la història i als sacrificis dels combatents de l'exèrcit francès procedents d'aquest territori el lloc destacat que els corresponia” (Article 4)²⁹. Davant la mobilització d'historiadors i sectors de la societat civil³⁰, el Consell Constitucional acabaria vetant l'article amb el suport del govern, tot i l'oposició de l'Assemblea.

Tal com mostra Romain Bertrand, aquesta iniciativa responia a l'estratègia d'un sector de la UMP³¹, fortament arrelat al sud de França³² i amb vincles directes amb

²⁷ Una mostra d'aquesta persistència en posicionaments controvertits es pot veure en unes declaracions de Le Pen, anys després de la independència algeriana: «la independència va deixar la porta oberta als “bàrbars” que ara ens envaeixen... Nosaltres vam lluitar per l'assimilació entre França i Algèria, per tal de no ser nosaltres mateixos assimilats» (Simmons, 1996 citat a Veugelers, 2005). La cita és una traducció pròpia.

²⁸ La manera com el partit va anar guanyant rellevància va ser, majoritàriament, a través de l'èxit acumulat en eleccions locals, que li van permetre consolidar una base territorial i institucional clau per al seu ascens posterior.

²⁹ Per a més informació, vegeu *Revue d'histoire contemporaine de la France coloniale*. (2006). La loi du 23 février 2005 : regards croisés. Consultat a <https://journals.openedition.org/chrhc/1077>

³⁰ Aquesta pugna per l'hegemonia memorial, que molts intentaren deslegitimar com a “nostàlgia minoritària”, evidenciava l'arrelament social d'aquest relat: una enquesta de 2005 va mostrar que un 64 % dels francesos aprovaven l'article 4 (Eldridge, 2016)

³¹ UMP - *Union pour un Mouvement Populaire*, creat per Jacques Chirac el 2002.

³² L'autor parla de l'aparició del que descriu com a ‘southern right’.

associacions *Pied-noir* —o fins i tot integrat per descendents d'activistes repatriats—, que pretenia disputar el vot nostàlgic al Front National mitjançant una lectura reivindicativa del passat colonial (Morin, 2020). Així, com assenyala Hubbell (2015), la polèmica al voltant d'aquesta llei no només va reactualitzar el passat colonial, sinó que va posar de manifest la seva persistent capacitat d'incidència en la definició de la nació.

Aquesta reconfiguració discursiva no pot ser menyspreada, atès que encarna un procés fonamental en la construcció de la memòria històrica francesa contemporània. Reciclant un discurs colonial que presenta la presència francesa a Algèria com a inherent a la naturalesa essencial del territori algerià i ocultant la violència colonial i les desigualtats en favor d'una visió idíl·lica, aquests relats es concreten en pràctiques memorials que impregnen l'espai públic del sud de França. Cerimònies regulars, plaques commemoratives i monuments —com el de Niça, on es pot llegir que «França va construir Algèria i la va deixar amb dolor el 1962»— articulen una narrativa nostàlgica que no només mira al passat, sinó que incideix en la configuració política i identitària del present (Morin, 2020).

vi. L'evolució discursiva de l'extrema dreta

La persistència d'aquests relats posa de manifest la capacitat de l'extrema dreta per adaptar el seu discurs segons les conjuntures socials i electorals. Si bé el relat colonialista continua constituint un nucli simbòlic fonamental³³, la seva formulació es va anar transformant per respondre a les noves sensibilitats i malestars socials. En aquest sentit, a partir del 2010, el partit va iniciar una nova fase amb la successió de Marine Le Pen, on es va impulsar una estratègia de “desdemonització” per normalitzar la seva imatge i ampliar el seu electorat (Camus, 2011; Comtat, 2018).

Aquesta renovació no va implicar una ruptura amb el llegat simbòlic heretat de la generació *Pied-noir*, sinó una reelaboració del marc discursiu per fer-lo més

³³ El 28 de juny de 2022, davant dels 577 diputats de l'Assemblea Nacional Francesa, José Gonzalez, diputat del grup Rassemblement National i alhora pied-noir ell mateix, pronunciava “Je suis un homme qui a vu son âme à jamais meurtrie per le sentiment d'abandon” i continuava «Je ne suis pas là pour juger si l'OAS a commis des crimes, je ne sais même pas ce qu'était l'OAS ou presque pas».

transversal. La memòria de la colonització i de la guerra d'Algèria va continuar ocupant un lloc central, però ara inserida dins un relat més ampli sobre la decadència nacional, les amenaces a la identitat francesa i la necessitat de restaurar l'ordre. El referent colonial, lluny de desaparèixer, es va reconvertir en una memòria “segura”, desproveïda de referències directes a la raça, però carregada de connotacions jeràrquiques: segons Flood i Frey (1998, p. 72), en discurs contemporani “la raça és rarament esmentada. L'èmfasi recau en reconèixer i preservar la superioritat i la inferioritat”³⁴ com a principi d'ordre social.

En aquest context, la reinterpretació del passat colonial ha servit per enllaçar la defensa d'un llegat històric amb les frustracions d'una part de l'electorat blanc popular, ara víctima del que s'anomena sovint “invasió migratòria”. Aquest desplaçament del relat no és només retòric, sinó profundament polític: el colonialisme es transforma en un model idealitzat de societat estructurada, avui pertorbada per la immigració i el multiculturalisme. Aquesta inversió de rols, promoguda per teories com el *Grand Remplacement* (Morin, 2020), situen la població blanca francesa —i, per extensió, els descendents de *Pieds-noirs*— com a subjectes desposseïts, víctimes d'una colonització a la inversa facilitada per les elits globals i l'arribada massiva de migrants postcolonials. Dins d'aquest relat, reorientat a l'antiimmigració cap a l'islamisme aquest projecte polític d'extrema dreta busca adreçar-se a les noves generacions, que estan menys preocupades pel període colonial que pels atemptats posteriors a l'11 de setembre (Pascal citat a Comtat, 2018).

Les referències a l'Imperi, a la grandesa passada o a la traïció de la descolonització esdevenen així claus per justificar una política identitària de defensa, construïda sobre el ressentiment i l'enyorança, i orientada a restituir una jerarquia simbòlica perduda. Així doncs, els discursos nostàlgics no operen únicament com a mecanismes de rehabilitació del passat, sinó que constitueixen veritables lectures del present, a través de les quals l'extrema dreta projecta una identitat col·lectiva amenaçada i justifica la seva agenda política reactiva.

³⁴ Traducció pròpia de l'autor

VI. CONCLUSIÓ

a. Discussió dels resultats

Els resultats d'aquest treball posen en qüestió els marcs d'anàlisi dicotòmics i excessivament simplificadors sobre el col·lectiu *Pied-noir*. L'estudi presentat demostra que la seva trajectòria política, les seves reivindicacions memorials i les seves afiliacions identitàries no poden entendre's només a través de la dialèctica 'víctima-perpetrador', ni de l'eix 'esquerra-dreta'. En canvi, aquesta anàlisi s'adhereix a la perspectiva constructivista que concep les identitats com a producte de processos socials i discursius inscrits en contextos històrics concrets. La memòria pied-noir, en aquest sentit, es configura com una narrativa col·lectiva en disputa, que ha estat instrumentalitzada per múltiples actors, però especialment per l'extrema dreta francesa, en absència d'un relat oficial de l'Estat francès.

A diferència de les representacions estereotipades que associaven els *Pieds-noirs* amb un bloc compacte, reaccionari i nostàlgic, les reflexions presentades a l'estudi evidencien una realitat més heterogènia. El vot *Pied-noir* al Front National, tot i la seva rellevància simbòlica i territorial (sobretot al sud-est francès), és numèricament minoritari. El que sí que és hegemònic, però, és un relat identitari que associa la repatriació amb la traïció de l'Estat francès, la pèrdua d'una pàtria gloriosa i la idealització del passat colonial. Aquesta narrativa s'ha reforçat gràcies a l'acció persistent d'associacions nostàlgiques, a la commemoració d'esdeveniments clau, i a la instrumentalització política de la memòria.

Un dels resultats més rellevants del treball és la identificació d'una escletxa entre la diversitat interna del col·lectiu pied-noir i el discurs polític que s'ha construït sobre ell. La memòria de la guerra d'Algèria ha estat objecte d'una batalla política contínua. El silenci institucional, especialment entre les dècades de 1960 i 1980, va contribuir a generar un buit narratiu que va ser omplert per grups d'extrema dreta i per associacions que reivindicaven la "*mission civilisatrice*" i denunciaven la descolonització com una traïció. Aquest buit no només ha afavorit el discurs de

la “*nostalgérie*”, sinó que ha legitimat la idea que el relat dels *Pieds-noirs* és únic i homogeni.

Les dades recollides suggereixen una escenificació del dolor i la pèrdua que ha estat aprofitada per actors com el *Front National*, el qual ha desenvolupat un discurs ideològic que revaloritza el model colonial (Pradel, 2025). Aquesta apropiació es manifesta a través de rituals memorials, símbols arquitectònics i eslògans que reconstrueixen una identitat victimista. Això contrasta amb l'existència de grups minoritaris, com l'ANPNPA, que rebutgen aquesta narrativa dominant i proposen una lectura crítica del colonialisme. El fet que aquesta associació sigui de les úniques-fins on la meua investigació m'ha permès conèixer- amb aquest posicionament reforça, de manera paradoxal, la idea que existeix una hegemonia discursiva.

La diversitat d'experiències entre el col·lectiu fa impossible encasellar-los en un sol vot. D'aquesta manera, la insistència d'alguns polítics en mobilitzar aquest vot ha de ser entesa com una estratègia d'oportunitat electoral que converteix la memòria en una moneda de canvi dins el joc democràtic contemporani i no com un reflex d'una realitat social i política a França. La connexió entre el passat colonial i com s'ha configurat el present polític està, per tant, marcada per una sèrie d'interessos materials, simbòlics i ideològics.

b. Limitacions de l'estudi i suggeriments per a futura recerca

Aquest estudi presenta algunes limitacions que cal tenir en compte a l'hora d'interpretar-ne els resultats. En primer lloc, l'anàlisi s'ha centrat principalment en fonts secundàries (literatura acadèmica, discursos polítics, enquestes d'opinió i materials commemoratius), complementades amb una entrevista clau. Aquesta aproximació, tot i oferir una visió àmplia i crítica, podria ampliar-se amb una recollida més sistemàtica de testimonis orals, especialment de membres de la comunitat pied-noir i dels seus descendents, per explorar com es transmet i es transforma la memòria en diferents generacions.

A més, l'extensió limitada del TFG no m'ha permès aprofundir tot el que hagués volgut en aquest estudi de gran complexitat històrica i política. Tot i això, espero que aquest treball pugui servir com a punt de partida per a futures investigacions, que podrien aprofitar metodologies mixtes i perspectives comparades per explorar com els discursos nostàlgics es manifesten en altres contextos postcolonials europeus.

Confio que aquest treball hagi contribuït a donar veu a una història sovint silenciada o reduïda a tòpics, i que serveixi com a punt de partida per a futures recerques crítiques sobre el llegat colonial i la construcció de la memòria. Espero que aquesta anàlisi pugui encoratjar altres mirades que continuïn qüestionant discursos establerts i aprofundint en les memòries que, tot i ser incòmodes, són imprescindibles per comprendre el present.

VII. REFERÈNCIES

Accords d'Évian. (1962). Déclarations gouvernementales du 19 mars 1962 relatives à l'autodétermination de l'Algérie. Signats a Évian-les-Bains, França. Recuperat de

https://www.axl.cefan.ulaval.ca/afrique/algerie-accords_d'Evian.htm

Agence France Presse (22 de septembre de 2012). Jean-Marie Le Pen enchaîne les provocations sur l'immigration. *20 Minutes*.

<https://www.20minutes.fr/politique/1008523-20120922-jean-marie-pen-enchaîne-provocations-immigration>

Agence France Presse (24 de juny de 2022). À Perpignan, deux regards distincts sur 1962, les rapatriés et la Méditerranée. *L'Express*.

https://www.lexpress.fr/societe/a-perpignan-deux-regards-distincts-sur-1962-les-rapatries-et-la-mediterranee_2175864.html

Alba, R., & Silberman, R. (2002). Decolonization Immigrations and the Social Origins of the Second Generation: The Case of North Africans in France.

International Migration Review, 36(4), 1169-1193.

<https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2002.tb00122.x>

Alexander, J. C., Eyerman, R., Giesen, B., Smelser, N. J., & Sztompka, P. (2004). Cultural Trauma and Collective Identity. *University of California*

Press. <http://www.jstor.org/stable/10.1525/j.ctt1pp9nb>

Andrelli, S. (1995). Collective memory and cultural identity. *New German Critique*.

https://www.academia.edu/1411583/Collective_memory_and_cultural_identity

Assmann, J., & Czaplicka, J. (1995). Collective memory and cultural identity. *New German Critique*, (65), pp. 125–133.
<https://www.jstor.org/stable/488538>

Barclay, F., Chopin, Charlotte Ann, & Evans, M. (2018). Introduction: Settler colonialism and French Algeria. *Settler Colonial Studies*, 8(2), 115-130. <https://doi.org/10.1080/2201473X.2016.1273862>

Berger, P., & Luckmann, T. (1966). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Penguin Books. Disponible a: <https://amstudugm.wordpress.com/wp-content/uploads/2011/04/social-construction-of-reality.pdf>

Berman, S. (1997) ‘Civil society and the collapse of the Weimar Republic’, *World Politics* 49(3): 401–429. <https://muse.jhu.edu/article/36374>

Bordenave, Y. (2022). Présidentielle 2022 : le poids politique de la mémoire des pieds-noirs d’Algérie. *LeMonde*.
https://www.lemonde.fr/politique/article/2022/03/13/presidentielle-2022-le-poids-politique-de-la-memoire-des-pieds-noirs-d-algerie_6117291_823448.html

Bourgeois, M. L. (2008). La mélancolie pied-noire: Transmission transgénérationnelle. *Annales Médico-Psychologiques*, 166(6), 453–457.
<https://doi.org/10.1016/j.amp.2008.05.002>

Camus, J.-Y. (2011). El Front National: Entre la normalització democràtica i la força anti-sistema. *L'Espill*, 38, 92-101.

<https://tempspresents.com/wp-content/uploads/2012/03/jyc-espill2011.pdf>

Canal Place Audin. (11 de juliol de 2022). *Jacques Pradel, un Pied-Noir progressiste* [Arxiu de Vídeo]. Youtube.

<https://www.youtube.com/watch?v=qri-zswh0h4>

Centre de Documentation Historique sur l'Algérie. (s.f.) Catalogue.

Recuperat de: <http://kent.cdha.fr:8080/>

Chambers, S. and Kopstein, J. (2001) 'Bad civil society', *Political Theory* 29(6): 837-865.

<https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/0090591701029006008>

Choi, S.-E. (2019). Pied-Noir trauma and identity in postcolonial France, 1962-2010. A R. Eyerman & G. Sciortino (Eds.), *The cultural trauma of decolonization: Colonial returnees in the national imagination* (pp. 137-167). Palgrave Macmillan.

Comtat, E. (2006). La question du vote Pied-Noir. *Pôle Sud*, 24(1), 75-88.

<https://doi.org/10.3917/psud.024.0075>

Comtat, E. (2009). *Les pieds-noirs et la politique. Quarante ans après le retour*. Presses de Sciences Po.

Comtat, E. (2016). Du vote des pieds-noirs aux politiques mémorielles à l'égard des rapatriés: Étude du lien entre une opinion publique

catégorielle et l'action publique. *Pôle Sud*, 45(2), 119-135.

<https://doi.org/10.3917/psud.045.0119>

Comtat, E. (2018). «Traumatisme historique» et vote Front national: L'impact de la mémoire de la Guerre d'Algérie sur les opinions politiques des rapatriés. *Cahiers Mémoire et Politique*, 5-23.

<https://doi.org/10.25518/2295-0311.189>

Constitution de 1848 [Const]. Art. 109. 4 novembre 1948 (França).

<https://www.conseil-constitutionnel.fr/les-constitutions-dans-l-histoire/constitution-de-1848-ii-republique>

Cordonnier, A., Rosoux, V., Gijs, A.-S., & Luminet, O. (2022). Collective memory: An hourglass between the collective and the individual.

Memory, Mind & Media, 1, e8. <https://doi.org/10.1017/mem.2022.1>

De Gaulle, C. (4 de juny de 1958). «*Je vous ai compris*» [Discurs presencial].

Discurs a la població d'Argel, Argèlia Francesa. INA.

<https://www.ina.fr/ina-eclaire-actu/je-vous-ai-compris-du-general-de-gaulle-un-chef-d-oeuvre-d-ambiguite>

De Gaulle, C. (16 de setembre de 1959). *Allocució en favor de l'autodeterminació* [Discurs televisat]. Radiodifusió-Televisió Francesa,

París, França. INA.

<https://fresques.ina.fr/independances/fiche-media/Indepe00232/allocution-du-general-de-gaulle-du-16-septembre-1959-en-faveur-de-l-autodetermination.html>

- Eldridge, C. (2010). *The mobilisation and transmission of memories within the Pied-Noir and Harki communities, 1962-2007* [Thesis, University of St Andrews].
<https://research-repository.st-andrews.ac.uk/handle/10023/903>
- Eldridge, C. (2016). *From Empire to Exile: History and Memory within the Pied-noir and Harki Communities, 1962-2012*. Manchester University Press.
- Elkins, C., & Pedersen, S. (2005). *Settler Colonialism in the Twentieth Century*. Routledge.
- Esclangon-Morin, V. (2005). Quel devoir de mémoire pour les rapatriés ? :Réflexion sur la loi du 23/02/05. *Confluences Méditerranée*, 53(2), 105-119. <https://doi.org/10.3917/come.053.0105>
- Eyerman, R. & Sciortino, G. (2019). *The Cultural Trauma of Decolonization: Colonial Returnees in the National Imagination*. Palgrave Macmillan Cham.
- Flood, C., & Frey, H. (1998). Questions of decolonization and post-colonialism in the ideology of the French extreme right. *Journal of European Studies*, 28(109-110), 69-88.
<https://doi.org/10.1177/004724419802810906>
- Gusfield, J. R. (1962). Mass Society and Extremist Politics. *American Sociological Review*, 27(1), 19–30. Disponible a:
<https://www.jstor.org/stable/2089715>

Halbwachs, M. (1925). *Les cadres sociaux de la mémoire*. Les Presses universitaires de France.

https://classiques.uqam.ca/classiques/Halbwachs_maurice/cadres_soc_memoire/cadres_sociaux_memoire.pdf

Hernández-Sampieri, R., Fernández-Collado, C., & Baptista-Lucio, P. (2014). *Metodología de la investigación* (6a ed.). McGraw-Hill Interamericana.

<https://www.esup.edu.pe/wp-content/uploads/2020/12/2.%20Hernandez,%20Fernandez%20y%20Baptista-metodolog%C3%ADa%20Investigacion%20Cientifica%206ta%20ed.pdf>

Hubbell, A. L. (2015). *Remembering French Algeria: Pieds-Noirs, Identity, and Exile*. University of Nebraska Press.

<https://doi.org/10.2307/j.ctt1d98bp9>

IFOP (2012). *Le vote pied-noir 50 ans après les Accords d'Evian* (n° 47). International Market Research Group.

<https://www.ifop.com/publication/vote-pied-noir-50-ans-apres-les-accords-devian/>

IFOP (2014). *Le vote pied-noir: mythe ou réalité?* (n° 107). International Market Research Group.

<https://www.ifop.com/publication/vote-pied-noir-mythe-ou-realite/>

Jordi, J-J. (2002). Les pieds-noirs: constructions identitaires et réinvention des origines. *Hommes et Migrations*, 1236, 14-25.

<https://doi.org/10.3406/homig.2002.3801>

Koopmans, R., & Statham, P. (1999). Political claims analysis: Integrating protest event and political discourse approaches. *Mobilization: An International Quarterly*, 4(2), 203–221. Disponible a: https://www.researchgate.net/publication/228602723_Political_Claims_Analysis_Integrating_Protest_Event_and_Political_Discourse_Approaches

Kydjian, M. (2016). *Mémoires croisées: Retour sur l'expérience coloniale et la guerre d'indépendance à travers trois générations d' «Algériens», «Harkis» et «Pieds Noirs»* [Phdthesis, Université Toulouse le Mirail - Toulouse II]. <https://theses.hal.science/tel-01871444>

Lachenal, G. (6 de juliol de 2022). Nostalgie, quand tu nous tiens. *Libération*. https://www.liberation.fr/idees-et-debats/opinions/nostalgie-quand-tu-nous-tiens-20220706_3SULHKQU2JAWHGB2DR7JC7QNZI/

Lann, P. (29 de juny de 2022). Pourquoi la mémoire "pied-noir" est si vive au Rassemblement National. *Marianne*. <https://www.marianne.net/politique/le-pen/pourquoi-la-memoire-pied-noir-est-si-vive-au-rassemblement-national>

Loi n° 47-1853 de 1947. Portant statut organique de l'Algérie. 20 septembre 1947. *Journal officiel de la République française*, No. 231. <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT0000000875131>

- Morin, P. (2020). Cultural Insecurities and the Desire for Separation: Political Articulations of the Memory of the Algerian War in France. *Modern Languages Open*, pp. 1-13. DOI: <https://doi.org/10.3828/mlo.v0i0.325>
- Petitfils, J.-C. (1995). *L'Extrême droite en France*. Presses Universitaires de France.
- Putnam, R.D. and Goss, K.A. (2002) 'Introduction', in R.D. Putnam (ed.) *Democracies in Flux: The Evolution of Social Capital in Contemporary Society*, Oxford: Oxford University Press, pp. 3–19. Disponible a: <https://academic.oup.com/book/8126/chapter/153592395?login=true#no-access-message#no-access-message>
- Référendum d'autodétermination en Algérie. (1962). Résultats officiels du référendum du 1er juillet 1962 sur l'indépendance de l'Algérie. Digithèque de matériaux juridiques et politiques, Université de Perpignan Via Domitia. <https://mjp.univ-perp.fr/france/algerie1962.htm>
- Roy, I. (29 de septembre de 2016). Guerre des identités : « Nous sommes le fruit du passé colonial autant que les héritiers de la Révolution française ». *Basta!*
<https://basta.media/guerre-des-identites-nous-sommes-le-fruit-du-passe-colonial-autant-que-les>
- Sartori, G. (1969) 'From the Sociology of Politics to Political Sociology', in S.M. Lipset (ed.) *Politics and the Social Sciences*, New York: Oxford

University Press, pp. 65–100. Disponible à :
https://sociologiapoliticauba.wordpress.com/wp-content/uploads/2022/04/from-sociology-of-politic-to-political-sociology_sartori.pdf

Savarèse, E. (2002). *L'invention des pieds-noirs*. Séguier.

Savarese, E. (2008). After the Algerian war: reconstructing identity among the Pieds-noirs. *International Social Science Journal*, n° 58 (189), 457-466 <https://doi.org/10.1111/j.1468-2451.2007.00644.x>

Savarese, É. (2011). Un regard compréhensif sur le « traumatisme historique »: À propos du vote Front national chez les pieds-noirs. *Pôle Sud*, n° 34(1), 91-104. <https://doi.org/10.3917/psud.034.0091>

Spire, A. (2020). The weight of France's colonial past on immigration policy. En *Europe between Migrations, Decolonization and Integration (1945-1992)*. <https://hal.science/hal-02867003>

Stora, B. (1991). *La gangrène et l'oubli: La mémoire de la guerre d'Algérie*. La Découverte.

Vareilles, R. (2018). Aux fondements sociaux des Mémoires algériennes Le cas négatif des « Pieds-Noirs Progressistes ». *Cahiers Mémoire et Politique*. <https://doi.org/10.25518/2295-0311.193>

Veugelers, J. (2005). Ex-Colonials, Voluntary Associations, and Electoral Support for the Contemporary Far Right. *Comparative European Politics*, 3(4), 408-431. <https://doi.org/10.1057/palgrave.cep.6110070>

Veracini, L. (2010). *Settler Colonialism: A Theoretical Overview*. Palgrave Macmillan Cham.

Wolfe, P. (2006). Settler colonialism and the elimination of the native. *Journal of Genocide Research*, 8(4), 387-409.
<https://doi.org/10.1080/14623520601056240>

VIII. ANNEXOS

a. Annex 1: Entrevista a Jacques Pradel

Aquesta entrevista va ser realitzada per Ares Pérez Campà (autora d'aquest Treball de Final de Grau) mitjançant intercanvi de correus electrònics amb Jacques Pradel, president de l'Associació Nacional dels Pieds-Noirs Progressistes i els seus Amics (ANPNPA), entre abril i maig de l'any 2025. S'ha traduït del francès al català per a aquest treball, respectant-ne el contingut original.

1. Presentació

Podria presentar-se breument? (Nom complet, edat, lloc de naixement i residència actual)

Jacques Pradel, 80 anys, nascut a Tiaret (Algèria). Vaig arribar a França el març de 1962, a París, i després a Marsella, on visc des de 1977.

Quina relació tenia la seva família amb Algèria? (Des de quan hi estava instal·lada i quines eren les seves activitats principals?)

Sóc originari d'una família de colons establerta des de fa cinc generacions a la regió de Tiaret, una petita ciutat dels altiplans del centre-oest d'Algèria. El meu avantpassat (Jacques1) era un petit pagès expulsat per la misèria d'Ambialet, al Tarn. A començaments dels anys 1850 va obtenir una concessió de poques hectàrees, que es va expandir ràpidament fins que el meu avi (Jacques3) esdevingué un dels grans colons de la regió, donant feina a desenes de jornalers en les 4.500 hectàrees que posseïa en el seu moment àlgid. El meu pare (Jacques4) en va tenir moltes menys —era un dels sis germans— i, a partir dels anys 1930, ja no hi havia gaires terres a comprar o a confiscar i redistribuir als colons. Tot i això, va conservar durant molt de temps una posició privilegiada, tan econòmica com socialment. Jo mateix (Jacques5), vaig créixer com a fill de colon, en una casa gran i bonica amb servents, vigilant i jardiner.

Pel costat matern, també eren colons, però menys adinerats i vivien en una granja. El meu avi matern havia estat escolaritzat en una "escola indígena", escrivia i parlava perfectament l'àrab. La meva mare no l'escrivia, però el parlava molt bé.

Com descriuria la vida quotidiana de la seva família a Algèria abans de l'inici de la guerra?

Vaig créixer en un entorn privilegiat, tant en comparació amb la part colonitzada de la població —els àrabs— com respecte a la part colonitzadora —els europeus d'Algèria—, que en la seva majoria eren de condició modesta. Tot i això, la meva família paterna, excepte el meu pare, havia deixat Algèria per instal·lar-se a França just després de la Segona Guerra Mundial, així que vaig créixer envoltat de l'ambient més obert de la meva família materna. Un cercle familiar càlid: els meus pares i els meus quatre germans i germanes, tiets, cosins i cosines molt units.

Tiaret era una petita ciutat on les comunitats estaven molt més barrejades que a les grans ciutats costaneres. La meva colla de carrer estava formada per vuit o deu nens (àrabs, jueus i francesos barrejats): Ouadah, l'àrab, que era com un germà; Samuel, el jueu, que vivia amb els seus pares, tiets i tietes en una mena de fondouk; i Jeannot, el francès, la família del qual vivia en dues habitacions amb terra de fang. Tanmateix, ni la pobresa de les seves famílies, ni la misèria que impregnava molts carrers de la ciutat em preocupaven en aquell moment: senzillament, era 'l'ordre de les coses'.

La meva gran sort va ser que els meus pares, tot i ser conscients dels seus privilegis, eren sincerament antiracistes; cosa paradoxal, ja que el racisme era —i és— consubstancial al sistema colonial, definint "jerarquies" —francesos, europeus no francesos, jueus, cabilencs i mozabites, àrabs— que se superposaven a la divisió en classes socials, sense coincidir-hi plenament.

2. Experiència personal

On vivia i què feia durant la guerra d'independència algeriana (1954-1962)?

El 1956, quan feia dos anys de la guerra, jo en tenia 12 i no entenia fins a quin punt era profunda la sacsejada que vivia Algèria. Els meus pares, tancant-se en una mena de silenci protector, ens ocultaven tot el que feia referència a la guerra. A més, Tiaret i la seva regió, que servien com a rereguarda i lloc de repòs per a l'ALN³⁵, van estar relativament allunyats dels combats fins al 1958/59. Després, tot es va accelerar. Avui en dia, recordo imatges i escenes que vaig guardar en secret durant molt de temps i que, tanmateix, em van marcar profundament: a Tiaret, però encara més a Orà, on vaig ser intern al liceu a partir de l'octubre de 1960; Orà, una ciutat embogida en mans de l'OAS. El gener de 1962, amb 17 anys, ja no hi havia classes i els interns només érem al liceu per menjar i dormir; durant el dia vagarejàvem per la ciutat. El que en conservo: "ratonnades"³⁶ pels carrers, cadàvers a terra que ningú mirava, linxaments de suposats col·laboradors del FLN, i els meus sentiments 'naturals' (si és que puc dir-ho així) a favor de l'Algèria francesa, que s'esmicolaven.

Després d'un breu retorn a Tiaret, on Ouadah ja no em reconeixia, el meu pare —en saber que l'OAS reclutava joves per fer un maquis a l'Ouarsenis, una magnífica serralada que envolta la ciutat— em va enviar immediatament cap a França. Vaig marxar d'Algèria el març de 1962, sol; els meus pares s'hi van quedar més temps, el meu pare encara diversos mesos després de la independència.

Com va viure el procés d'exili cap a França el 1962?

Guardo un record molt confús dels primers mesos a França. Vaig arribar sol en avió (després de tres dies d'espera a l'aeroport d'Orà) a Marsella, i vaig pujar fent autoestop fins a París, on les meves germanes grans estudiaven i on vivia la família paterna. Crec que vaig passar dos mesos sol en una habitació de servei a París, sense fer res i sense veure ningú, en una mena de boira total, un forat negre del qual no sé com vaig sortir-ne. Tenia 18 anys i patia el món que m'envoltava sense comprendre'l, sense intentar entendre'l.

³⁵ L'Exèrcit d'Alliberament Nacional (ALN) va ser creat pel CRUA (Comitè Revolucionari d'Unitat i Acció) el 1954 i va constituir el braç armat del Front d'Alliberament Nacional (FLN) en guerra de 1954 a 1962 contra la presència francesa a Algèria.

³⁶ "Ratonnade" és un terme usat per referir-se a agressions violentes —i sovint mortals— contra àrabs durant la guerra d'Algèria.

Després, la meva mare i els meus dos germans van arribar al juny a París, en un pis de tres habitacions on ens vam amuntegar amb les meves germanes, una tieta i els seus dos fills. Vaig passar el primer batxillerat al setembre, una convocatòria especial per als "repatriats", amb un 100% d'aprovat (fins i tot Alain Gottvalles, orà de naixement i campió del món dels 100 metres lliures!). Vaig entrar intern en un liceu de la banlieue per preparar el segon batxillerat; vaig suspendre i vaig repetir curs a Châteauroux, una petita ciutat del Berry, al centre de França, prop d'on el meu pare, que havia tornat a França l'abril del 1963, havia llogat una granja.

L'any 1962 va viure allò que alguns autors anomenen el 'trauma del repatriament'. Com el descriuria amb les seves pròpies paraules?

No crec haver patit un trauma així; excepte aquests mesos de forat negre a l'arribada a París, vaig seguir un camí que no controlava, el vaig patir sense entendre'l.

Quan i per què va decidir implicar-se en l'activisme al voltant de la memòria Pied-noir?

Va ser més tard, quan ja era estudiant, que vaig començar a entendre realment què havia estat la colonització d'Algèria: la negació de la història del país, la destrucció del seu patrimoni social, cultural i material, la submissió de la població indígena, reduïda en gran part a la misèria —i la legitimitat de la guerra d'alliberament. Diversos factors van contribuir a aquest despertar: les meves germanes grans, que ja eren conscients feia anys; la meva vida a la residència universitària, en un edifici per a estudiants vinguts d'arreu, "metecs" de tot el sud, especialment de les antigues colònies (Magrib, Àfrica, Vietnam), com un retorn a la meva colla de Tiaret! I després, les primeres espurnes del Maig del 68 a París, i el mateix 68: el somni d'un món millor, el gust per la revolta, el descobriment de la lluita social i política, els meus compromisos professionals i cívics.

Al mateix temps, ningú de la meva família s'havia quedat atrapat en una nostàlgia absurda del sistema colonial. Sempre recordaré les discussions polítiques amb els

meus pares a la taula familiar, bevent vi dolent en aquella granja perduda del Berry. Parlant no només de la guerra i dels crims de l'OAS o del FLN, sinó també del fet que els *Pieds-noirs* havien estat alhora beneficiaris i víctimes del sistema colonial, dels errors de la política francesa a Algèria que havien conduït a la bogeria assassina de l'OAS i al nostre exili, de les oportunitats polítiques mai aprofitades que haurien pogut transformar la societat colonial i permetre'ns quedar-nos.

Amb tot, Algèria s'allunya, les seves ferides les segueixo de lluny, oblidat la llengua. Aquestes qüestions i la dels *Pieds-noirs* van quedar molt temps silenciades, secundàries dins les meves preocupacions i compromisos. No va ser fins fa una vintena d'anys que tot això va tornar amb força, quan els debats sobre la història i les memòries de França a Algèria —colonització i guerra d'independència— van agafar volada. Quan una vintena de *pieds-noirs* i amics, que en molts casos no es coneixien, van confrontar les seves històries personals i van decidir, el 2008, fundar l'ANPNPA. Amb més força encara, perquè el que volíem defensar dins l'associació (testimoniar i contrarestar els "nostalgéiques", lluitar contra el racisme i per l'amistat entre els pobles) coincidia plenament amb les meves conviccions com a ciutadà francès compromès en una societat lliure d'ideologies d'odi com les de l'extrema dreta.

3. Orígens i objectius de l'ANPNPA

Quan i com vau prendre consciència de la necessitat d'adoptar una mirada crítica envers el colonialisme i el relat tradicional sobre l'Algèria francesa?

Com he dit abans, vaig prendre consciència molt ràpidament un cop vaig començar els estudis universitaris. Potser fins i tot abans, encara que no en fos plenament conscient, gràcies als meus pares antiracistes, a les converses molt obertes que teníem a casa, sobretot amb les meves germanes polititzades. Tot això em va proporcionar un marc per comprendre les primeres dificultats que havia experimentat de petit amb l'ordre colonial (un ordre que entrava en conflicte amb valors fonamentals del meu entorn familiar més proper).

Què us va portar a fundar l'ANPNPA l'any 2008?

No va ser fins a finals del 2008, força tard, tant perquè els actors anaven envellint com perquè totes les raons que justificaven la creació de l'associació ja existien des de feia temps! El projecte es va anar gestant de manera progressiva, especialment gràcies a un amic francès i un *Pied-noir de Perpinyà*, tots dos directament confrontats amb l'extrema dreta i la nostàlgia colonial. El desencadenant va ser la indignació d'un de nosaltres en descobrir que els noms de tots els membres de la seva família (diversos dels quals havien participat en la lluita per la independència), la majoria encara vius, estaven gravats al "mur dels desapareguts per l'Algèria francesa" de Perpinyà, un mur erigit per iniciativa dels nostàlgics del *Cercle Algèrianiste*.

Així, una vintena de persones es van reunir per contrarestar el discurs i les accions d'aquests sectors. Aquestes persones tenien perfils i trajectòries diverses: *Pieds-noirs* que a Algèria havien militat a favor o en contra de la independència, d'altres que l'havien viscuda o suportada sense entendre gaire què passava; 'amics' francesos la història personal dels quals havia creuat amb la d'Algèria, algerians i bi-nacionals que vivien a França.

Quins eren els vostres objectius inicials? Creieu que aquests han evolucionat amb els canvis socials i polítics?

Inicialment, ens vam marcar dos objectius. El primer era negar als nostàlgics la pretensió de parlar en nom de tots els *Pieds-noirs*; testimoniar sobre els crims comesos durant els 132 anys de presència francesa a Algèria; defensar la legitimitat de la lluita dels algerians per la seva independència; i contribuir, amb els nostres testimonis i anàlisis, a l'escriptura (per part dels historiadors) d'una història lúcida i desapassionada de França a Algèria.

El segon objectiu, orientat cap al futur, era treballar pel reforçament de l'amistat entre els pobles de les dues ribes, la solidaritat amb els immigrants algerians, els bi-nacionals i els francesos d'origen algerià, així com la lluita contra el racisme en

totes les seves formes, especialment el racisme «antiàrab» disfressat d'islamofòbia.

Durant molt de temps vam prioritzar la confrontació amb els nostàlgics del passat colonial i els apologetes de l'OAS (en debats públics, com a contrapès en les seves concentracions, denunciant la permissivitat del poder polític amb ells o la complicitat d'alguns càrrecs locals). Continuem fent-ho, sobretot a les ciutats on la nostàlgia colonial està molt implantada; però avui és molt més útil, just i gratificant mirar cap al futur, intervenir de manera positiva per combatre les ideologies d'odi i revenja, i per reforçar l'amistat entre els pobles de les dues ribes i les relacions entre els nostres dos països. Per això, el segon objectiu fixat el 2008 s'ha convertit actualment en la nostra prioritat.

Quines mancances o necessitats específiques volieu cobrir amb la creació de l'ANPNPA?

Ja el 2008 era evident que els *Pieds-noirs* s'havien reintegrat dins les contradiccions de la societat francesa, que s'hi havien diluït segons la seva situació social, la seva vida professional, els seus compromisos polítics o sindicals, etc. Això, evidentment, continua essent cert: els *Pieds-noirs* i els seus descendents es distribueixen, per exemple, per tot l'espectre polític, com qualsevol altre francès; nombroses enquestes han demostrat que no existeix un «vot *Pied-noir*».

Es tractava, per tant, d'afirmar aquesta realitat davant de la imatge caricaturesca que les associacions nostàlgiques oferien: la d'un poble fossilitzat en el tancament, l'odi i el ressentiment.

Podríeu explicar el significat del nom de la vostra associació, en particular, “i els seus Amics”?

El nom va ser —i continua sent— motiu de debat dins de l'associació, tant pel terme “progressista” com pel de “pied-noir”, ja que tots dos poden tenir connotacions negatives.

Tres raons per mantenir “progressista”:

1. Com a “actor de progrès”, en sintonia amb les nostres aspiracions de mirar endavant, cap a la reconciliació dels països i la fraternitat entre pobles;
2. En oposició als nostàlgics, que no amaguen els seus lligams amb l’extrema dreta;
3. En referència als pieds-noirs que van treballar per la independència d’Algèria (liberals, cristians, militants d’esquerra), que aleshores eren qualificats com a progressistes.

Un punt en contra: la connotació de “progressista = extrema esquerra”, amb la qual diversos membres, dins i fora de l’associació, no s’identifiquen.

“*Pied-noir*” no agradava a alguns perquè era un terme reivindicat pels nostàlgics i perquè sovint es percep, a Algèria, com a sinònim d’antics membres de l’OAS. Finalment, ens va semblar que un terme equilibrava l’altre i que, com que érem totes dues coses, calia ajuntar-los i adoptar “pied-noir progressista”.

Els “Amics” han representat, des de la fundació, prop d’un cinquè dels membres de l’ANPNPA. Es tracta de francesos la història dels quals s’ha creuat amb la d’Algèria, o bé d’algerians que viuen a França, tots ells identificats amb els nostres principis i accions. La seva contribució és essencial per mantenir-nos oberts al futur, per fer de pont entre els uns i els altres, i per evitar la trampa estèril del comunitarisme, de la nostàlgia pel paradís perdut, etc.

4. Identitat i memòria

Com a president/a de l’ANPNPA i descendent d’una família de colons establerta a Tiaret des de 1840, com definiríeu la vostra relació amb la identitat pied-noir?

Què podem dir de la identitat *Pied-noir*, sabent que els *Pieds-noirs* són els europeus d’Algèria que van abandonar el seu país natal amb la independència i es van instal·lar a França.

Els europeus d'Algèria eren un conjunt d'immigrants procedents de totes les (altres) riberes de la Mediterrània, als quals se'ls ha atribuït una imatge caricaturesca. Es diu que van trobar un equilibri, una unitat, en aquesta calidesa pròpia dels pobles del sud, en una llengua bastarditzada, el *pataouète*, un xovinisme particular, la convicció feliç de ser diferents dels altres, de ser-ne superiors i de viure com a privilegiats en un país magnífic.

En realitat, aquesta població era altament heterogènia:

- heterogènia en el pla social, amb classes socials diferenciades i sovint antagòniques, una majoria de persones pobres o modestes enfront d'una minoria de grans propietaris;
- heterogènia políticament, amb una lluita entre aquestes classes, la qual cosa es reflectia en el fet que totes les grans ciutats, excepte Constantine, tingueren municipis d'esquerres o d'extrema esquerra, fins i tot a tocar de la independència;
- heterogènia quant a les procedències geogràfiques i ètniques, fruit de les diverses onades del poblament colonial, i de les diferències en la vida quotidiana (especialment en la relació amb la part colonitzada de la població) entre els habitants de les ciutats costaneres i els de l'interior;
- heterogènia també des del punt de vista ètic i religiós, amb cristians, protestants, jueus, agnòstics i ateus.

Cal entendre, doncs, aquest parany: per què i com uns individus tan diversos com ho eren els europeus d'Algèria van arribar a reconèixer-se, el 1962, dins d'una comunitat i una identitat *pied-noir*? Aquesta població, desarticulada per l'exili, per la pèrdua d'arrels i de referents familiars i d'amistat, es va dispersar per França, on sovint fou mal rebuda (cal dir que portava la doble etiqueta infamant —i sovint immerescuda— de coló i de membre de l'OAS). Tanmateix, aquesta població compartia diversos trets nous: el record del final tràgic de la guerra i el suport implícit a l'OAS, el dolor de l'exili i la nostàlgia del país natal, i sobretot l'estatus compartit de “repatriat” (encara que més d'un terç no hagués posat mai els peus a França...).

És en aquest context que van néixer les primeres associacions *Pieds-noirs*, com un ciment afegit.

Totes es basaven en la necessitat de tornar a teixir vincles, de tornar a fer societat: petites “amics locals” d’antics veïns de llocs determinats que no tenien cap altre objectiu que estar plegats (com “allà baix”); i associacions d’àmbit nacional que tenien com a finalitat defensar els interessos materials dels repatriats, obtenir de l’Estat la posada en marxa de mecanismes específics per reconstruir-se a França.

Per exemple, la primera d’aquestes, creada el 1957, l’ANFANOMA, tenia com a objectiu “constituir entre francesos del nord d’Àfrica un vincle de solidaritat i un organisme d’ajuda material i social”; igual que la seva competidora, *Le Recours*.

Després, amb la promulgació de les lleis d’amnistia (1964, 1966 i 1968), els caps històrics de l’OAS —els generals traïdors Salan i Jouhaux, i l’ultra pied-noir Ortiz— fundaren les seves pròpies associacions.

La de Salan, l’ADIMAD, encara existeix (va arribar a anomenar-se ADIMAD-OAS). Un grup d’associacions obertament d’extrema dreta es va constituir així durant les dècades dels 70 i 80, i aviat eliminà les altres —de vegades per mitjans violents, com en el cas de l’assassinat, per tres pieds-noirs exmembres de l’OAS, del president del Recours, Roseau, que havia trencat amb l’extrema dreta.

Així és com, al costat de les “amics locals”, només van sobreviure les associacions nostàlgiques que es reclamaven obertament de l’OAS, com l’ADIMAD, o més discretament, com el Cercle Algèrianiste. I aquestes associacions han estat durant molt de temps, massa temps, reconegudes per mitjans i polítics com les portaveus de la “paraula *pied-noir*” i, per assimilació, com a definidores d’una “identitat *pied-noir*”.

Quins elements d’aquesta identitat us semblen més deformats en el discurs públic?

El més destacat és el suposat compromís o simpatia política amb l'extrema dreta, perquè de fet els *Pieds-noirs* i els seus descendents voten com la resta de francesos, ni més a la dreta ni més a l'esquerra. I, per descomptat, el fet que els *Pieds-noirs* constituïrien una comunitat cohesionada i homogènia.

Com ha evolucionat la vostra percepció de la identitat pied-noir al llarg dels anys?

Hi ha una conseqüència de l'adhesió de les associacions nostàlgiques a l'extrema dreta: el ciment que havien pogut representar les primeres associacions es va esquerdar ràpidament, a mesura que els *Pieds-noirs* es reubicaven dins la realitat social i política francesa. I això encara més des que van sorgir altres associacions *Pieds-noirs* que rebutjaven la nostàlgia, com Coup de Soleil i l'ANPNPA.

Des de la seva creació, el 1986, Coup de Soleil ha posat l'accent en la cultura i l'intercanvi per enfortir els vincles entre magrebins de totes les procedències, tot inscrivint la seva acció en la lluita antiracista i anticolonialista.

Nascuda encara més tard, el 2008, l'ANPNPA... (vegeu més amunt).

Coup de Soleil i l'ANPNPA són avui conegudes, escoltades i regularment sol·licitades pels mitjans, el món polític, artistes, historiadors, estudiants, etc. Participen o organitzen col·loquis i esdeveniments culturals, formen part de xarxes d'organitzacions progressistes, lluiten al costat d'altres contra el racisme i la xenofòbia, etc. Totes activitats orientades cap al futur, just al contrari del que fan les associacions nostàlgiques, ancorades en el passat.

Una observació, però: el discurs nostàlgic continua enganxat a la pell dels *Pieds-noirs*, i costa molt de treure-se'l de sobre (com l'esparadrap als dits del capità Haddock a Tintín!). Sovint, la primera reacció d'algú 'd'esquerres' a qui s'adreça un *Pied-noir* és de rebuig

5. Memòria contrahegemònica

Penseu que el discurs de l'extrema dreta sobre els Pieds-noirs ha contribuït a valorar o, al contrari, a deformar la seva memòria col·lectiva?

Existeix una "memòria col·lectiva dels pieds-noirs"? Com es pot definir? Evidentment, hi ha elements compartits per tots: bons i dolents. La bellesa del país natal, l'anisseta i la kemia, allò que alguns anomenen la "cultura PN"; però també l'horror de la guerra, el final tràgic i l'exili, etc. Però no tots els PN tenen la mateixa mirada sobre el passat colonial, la seva vida allà i el repatriament. Per tant, una memòria col·lectiva només pot referir-se a aquestes qüestions si es fa de manera superficial. Aquesta s'esfondra tan bon punt es grata una mica: la nostàlgia pel país natal no és, per a tots els PN, nostàlgia per la colonització ni per l'Algèria francesa; i no tothom posa en el mateix sac els horrors comesos per qui van lluitar per mantenir la colonització (l'OAS) i pels que van lluitar per alliberar-se'n (el FLN).

L'extrema dreta té el mateix discurs sobre els *Pieds-noirs* que les associacions nostalgèriques. Es pot esquematitzar en uns quants punts:

1. Uns pioners colonitzadors, missioners que portaven cultura i civilització a un poble endarrerit;
2. En poques generacions van transformar un país erm en un jardí francès, amb carreteres, preses...;
3. La guerra en va fer víctimes: àrabs que es van revoltar brutalment i França, amb De Gaulle, que els va trair i abandonar de manera covarda (només l'OAS els va defensar)...

Aquest discurs es basa, doncs, en la victimització, el ressentiment i l'odi cap a la història i cap als àrabs. Si cal respondre, aquest discurs de l'extrema dreta és ambdues coses alhora: valoritza els PN *nostalgèriques* que s'hi reconeixen, i deforma la memòria dels que no ho són i, per tant, no s'hi identifiquen.

Com viviu el fet que molts partits polítics o mitjans utilitzin la imatge dels Pieds-noirs per parlar d'immigració o d'identitat nacional?

El FN/RN i altres partits de la dreta suposadament republicana desenvolupen un discurs ideològic que revaloritza el model colonial. Aquest discurs és àmpliament difós per mitjans al servei dels multimilionaris (CNews, BFMTV, Europe 1,

Valeurs actuelles, Le Figaro, i tants d'altres), on s'escenifica la imatge del PN com a víctima de la història i dels àrabs. Per ells, la història es repeteix: el bon francès és com aquell PN, també víctima de la immigració i dels àrabs (la *submersion migratoire* de Le Pen i Bayrou, le *grand remplacement* de Zemmour). Com a víctima, ha de defensar-se i venjar-se. L'enemic interior ja no és el *fellagha* d'ahir a Algèria, sinó el “jove de barri perifèric”, el jove franco-àrabo-musulmà d'avui a França.

Aquest retorn del pensament colonial forma part de l'arsenal ideològic de l'extrema dreta. Ofereix una imatge aterridora d'una societat on floreix el racisme en totes les seves formes, on aquells que rebutgen les campanyes islamòfobes són titllats d'islamo-esquerrans, igual com aquells que defensen la vida a la Terra esdevenen eco-terroristes, etc. Davant aquestes idees nauseabundes, mentre s'instaura un sistema de dominació hereu del fet colonial —o que se n'alimenta—, la “*macronie*” es desplaça cap a la dreta, la dreta clàssica s'extrema-dretitza, i l'extrema dreta espera, serena.

La vostra associació rebutja obertament la "nostalgérie" (Algèria francesa). Quins mecanismes utilitzeu per construir una memòria crítica del colonialisme tot reconeixent el trauma de l'exili?

Jo preferiria parlar d'‘anàlisi crítica’ en lloc de ‘memòria crítica’, seria més senzill! Si m'aferrés a la ‘memòria’, no tindria altra opció que dir que el que pensava en aquell moment, el que conservo en la memòria d'aquell temps en què era "Algèria francesa", queda contradit pel que sé avui...

El trauma de l'exili va ser real i ha estat digerit. Reconèixer-ho no impedeix en absolut treballar en una crítica de la colonització d'Algèria. En termes generals, colonitzar un país implica negar-ne la història, destruir-ne el patrimoni social, cultural i material, sotmetre la població indígena, etc. A Algèria va passar el mateix que en altres països colonitzats, amb la variant que va ser una colonització de poblament.

L'ANPNPA no té la pretensió de produir una memòria o anàlisi crítica completa de la colonització d'Algèria, però sí que hi volem contribuir. Molts historiadors treballen aquesta qüestió (a França, Algèria, altres llocs d'Europa o als Estats Units), i els seus treballs han fet avançar molt el coneixement sobre els 132 anys de dominació colonial. Una història lúcida i desapassionada de França a Algèria s'està escrivint gràcies a ells.

Un dels aspectes de la nostra acció és contribuir a la difusió d'aquests treballs en l'esfera pública: organitzant trobades, debats, intervencions en àmbits escolars, esdeveniments culturals al voltant de la història compartida dels dos països, o concentracions al voltant de dates simbòliques de la colonització o de la guerra. Un altre aspecte —a més dels testimonis directes dels membres de l'associació— és treballar per la reconciliació entre els dos països, per enfortir l'amistat entre els pobles de les dues ribes de la Mediterrània, i a França, lluitar contra el racisme hereu del fet colonial.

L'historiador Benjamin Stora parla d'un “oblit oficial” després de 1962. Com vas viure personalment aquest silenci? I com penseu que ha marcat les diferents generacions de pieds-noirs?

Jo vaig viure personalment aquest oblit, en la mesura que per a mi mateix Algèria va romandre durant molt de temps en segon pla (vegeu més amunt). Quan ho analitzo avui, no puc fer altra cosa que donar la raó a Stora (una vegada més), i dir que aquest ‘silenci’ té l'origen, en gran part, en la voluntat conjunta d'ocultació per part dels governs francès i algerià.

A Algèria, el poder establert des de la independència no ha deixat mai de manipular la història per consolidar la seva dominació. Va imposar una versió “culturalista” de la identitat nacional algeriana —com va resumir Ben Bella en un dels seus primers discursos de 1962: “Som àrabs, som àrabs, som àrabs! ... i Algèria és un país àrab i musulmà”— esborrant així la gran riquesa que constitueixen les seves diversitats ètniques, lingüístiques i culturals. L'ensenyament de la història ha completat aquest quadre durant molt de temps, afirmant que Algèria només tenia una història: començant amb les invasions àrabs

i acabant amb una guerra d'independència idealitzada, liderada per un poble heroic unit darrere del FLN i l'islam, enfront del colonialisme francès.

Hi hagué després episodis dramàtics, com l'assassinat del president Boudiaf, la dècada negra del terrorisme islàmic i les esperances frustrades amb l'aixafament de les revoltes populars del Hirak (2019-2021). L'opaca constel·lació politico-militar que continua al poder no té altre projecte que mantenir la seva dominació, i per a això desplega dues armes: la repressió per contenir la contestació política i social, i, com a contrapès, una versió purament ideològica de la història per reforçar la identitat, l'orgull i la solidaritat nacionals.

França no es queda enrere. La història comuna amb Algèria mai ha deixat de ser reinterpretada, i aquestes interpretacions han estat utilitzades com a arguments en el debat polític nacional. El discurs sobre el període colonial —no només per part de la dreta, i sovint en una ignorància espectacular dels treballs historiogràfics— s'ha reduït durant molt de temps a una reaparició de les tesis més extremes, des de l'apologia del règim colonial fins a la nostàlgia per l'Algèria francesa. Així, en l'inconscient col·lectiu, Algèria ha romàs com un enemic a combatre, i aquest inconscient transcendeix de vegades les fronteres ideològiques. N'és prova l'èxit puntual de la tesi dels “beneficis” de la colonització, o el racisme persistent cap a les poblacions d'origen magribí i els seus descendents.

I a França, a diferència de la majoria de països europeus, no s'ha fet un veritable judici de la colonització —encara que la situació evoluciona lentament: una mica amb Hollande, una mica més amb Macron...

Els *Pieds-noirs*, evidentment, han estat sensibles a tot això, sobretot quan predominava la glorificació del passat colonial, que alimentava els *nostalgéiques* en la seva *nostalgérie*. Però avui dia, els *Pieds-noirs* i els seus descendents estan plenament integrats en la societat francesa, i no crec que analitzin aquestes etapes o aquestes evolucions de manera gaire diferent a com ho fan la resta dels francesos.

6. Politització i instrumentalització

El Front National (avui RN) ha convertit els Pieds-noirs en un símbol de la “resistència a la immigració”. Com analitzeu aquesta apropiació? Segons vosaltres, respon a una autèntica adhesió del col·lectiu o es tracta d’una construcció política?

El FN/RN voldria reduir els PN a aquells PN d’extrema dreta (n’hi ha, com també hi ha molts francesos no PN que són d’extrema dreta). Això és, evidentment, una construcció política en què el FN/RN idealitza el seu PN —diguem-ne el *PNexd* (PN d’extrema dreta); però, un cop més, els PN es distribueixen com els altres en l’escenari polític, voten com els altres. Per tant, no es pot parlar d’una adhesió col·lectiva! Aquesta construcció pretén presentar els PN com si tots fossin *PNexd*, testimonis que han viscut la guerra desencadenada pel poble algerià i que, per tant, saben el perill que representen les poblacions de les antigues colònies; aquelles que emigren i que cal rebutjar... i estigmatitzar alhora aquells que, vivint a França, siguin ciutadans francesos o no, són originaris d’aquestes antigues colònies.

L’article 4 de la llei del 23 de febrer de 2005 exigia que l’ensenyament posés en valor “el paper positiu de la presència francesa a ultramar”. Quina va ser la posició de l’ANPNPA respecte a aquesta llei? Com expliqueu que un 64% dels francesos la donessin suport, segons les enquestes de l’època?

A la declaració dels membres fundadors de l’ANPNPA el 2008 hi figurava el següent fragment: “homes i dones [...] que han viscut sota el jou del sistema [colonial] i n’han estat sovint instruments inconscients i a vegades víctimes, han contribuït útilment al progrés del país i de les seves poblacions.”

A la nostra assemblea general de 2015 vam votar per suprimir la segona part d’aquesta frase (gairebé unanimitat, 4 abstencions): “...han contribuït útilment al progrés del país i de les seves poblacions”, perquè ressonava massa amb l’article sobre “els aspectes positius de la colonització” de la llei del 23 de febrer de 2005, article votat per l’Assemblea Nacional i després suprimit pel Consell d’Estat.

La raó ens semblava senzilla. Si els centenars de milers d’europeus que hi van viure i treballar, juntament amb els indígenes, van fer progressar el país

(carreteres, preses, ferrocarrils, l'assecamment de la Mitidja i tot el que vulgueu), aquests avenços van beneficiar essencialment la potència colonitzadora —França— per explotar les riqueses del país, i només molt desigualment a la població algeriana. El benefici que n'obtenia la població indígena, mantinguda majoritàriament en una pobresa extrema, no compensava de cap manera el que la colonització li havia pres.

No em sorprèn el que diu l'enquesta, amb un 64% dels francesos considerant aquest paper com a positiu. La majoria de la població de la França metropolitana no tenia cap problema amb la continuació de la colonització; els francesos van mantenir-se partidaris de "l'Algèria francesa" gairebé fins al final de la guerra d'independència, sempre donant suport als seus governants: els socialistes i Mitterrand fins al 1958, després De Gaulle fins al 1960, abans que aquest acceptés la impossibilitat de conservar Algèria; i després, van donar suport a De Gaulle quan va renunciar!

7. Futur i transmissió

Quins espais de diàleg heu construït amb la comunitat algeriana a França? I amb els descendents de Harkis³⁷?

Comptem dins d'aquesta comunitat tant els algerians que viuen a França, com els francoalgerians i els francesos d'origen algerià. A escala nacional, no hi ha organitzacions que en siguin realment representatives, excepte estructures oficials com el Centre Cultural Algerí de París (CCA), amb el qual mantenim contactes puntuals. En canvi, a nivell local —a les ciutats i regions on l'associació és activa— mantenim relacions continuades amb moltes associacions algerianes o francoalgerianes. Això es concreta en iniciatives comunes, sobre cultura o història, en crides conjuntes a manifestar-se o a commemorar moments importants de la nostra història comuna, etc. Pren formes diferents segons la ciutat o la regió, però per a nosaltres és essencial mantenir i enriquir aquesta relació.

³⁷ Explicar i dir que no s'ha inclòs al treball per motius de extensió

No mantenim la mateixa relació amb associacions de descendents de harkis; n'hi ha poques, i la majoria són organitzacions tan nostalgiques com l'ADIMAD o el Cercle Algèrianiste! En canvi, molts de nosaltres tenim contactes amb descendents de harkis, sobretot en el marc d'intervencions conjuntes en centres escolars.

En un context d'ascens de l'extrema dreta a Europa, quina lliçó pot oferir l'experiència dels Pieds-noirs progressistes?

A França, com en altres llocs d'Europa, l'ascens de l'extrema dreta va acompanyat d'una revalorització del passat colonial, i per tant de l'afirmació que els pobles colonitzats són per naturalesa inferiors i perillosos quan es revoltent. Són aquests mateixos pobles —inferiors i perillosos— els que avui truquen a les portes d'Europa, una onada migratòria que ens ha d'ofegar! I aquest discurs, difós per l'extrema dreta, funciona, i fins i tot es desenvolupa en països que no tenen passat colonial (Hongria, Polònia...), un racisme “postcolonial” envers els migrants.

Si l'experiència dels PN progressistes a França té quelcom de positiu, és haver contribuït a contradir les tesis defensades per l'extrema dreta sobre la colonització d'Algèria, a lluitar amb d'altres contra la reaparició d'aquestes idees, i sobretot contra el racisme que se'n deriva, que no és islamofòbia, sinó simplement racisme antiàrab/anti-algerià...

Si hi ha una lliçó a oferir, és la de mostrar en cada país com ressona el passat colonial i combatre el racisme que se'n deriva.

Quins consells donaríeu als joves investigadors que vulguin estudiar aquest període sense caure en simplificacions binàries (víctimes/perpetuadors) i evitant tant l'estigmatització com la idealització?

Des del meu punt de vista (soc investigador del CNRS en un camp ben diferent: la genètica del desenvolupament animal), la recerca històrica no és diferent d'altres disciplines: cal estar al dia de la bibliografia, valorar serenament si les dades d'altres estan o no impregnades de biaixos ideològics, i basar el propi treball en

una aproximació científica (exploració d'arxius, contrast de les dades que se n'extreuen amb les propostes o hipòtesis d'altres investigadors, avaluar en quin grau les confirmen o les contradiuen, etc.).

Sé que en les ciències humanes, com la història, és més difícil escapar de les ideologies dominants. Però com evitar les simplificacions binàries (víctimes/perpetuadors, estigmatització/idealització) si no és refusant-les explícitament?

Com veieu el relleu generacional dins de la comunitat pied-noir? S'observa un canvi d'actitud?

La referència familiar continua sent molt important entre els PN, i la segona i tercera generació hi són encara sensibles, però de fet s'han anat desvinculant progressivament dels "valors pieds-noirs" que tenien els seus ascendents. És una evolució normal: cadascú s'ha obert a altres cercles més enllà del familiar, ha après d'altres persones fins a construir la seva pròpia "visió del món".

Una nota personal sobre aquest punt: una trobada familiar va reunir una quarantena de joves de la meua família, tots nascuts a França, als quals havia enviat una nota de presentació de l'ANPNPA. En un impuls generós, tots van adherir-se a l'associació, trobant-ne l'acció justificada, però sense militar-hi activament (excepte en actes culturals i lluites antiracistes).

Finalment, quina lliçó podria oferir l'experiència Pied-noir a una Europa contemporània marcada per les migracions i les crisis d'identitat?

Els PN són descendents de migrants vinguts de tots els racons d'Europa, i ells mateixos van migrar d'Algèria cap a França. Fins i tot en ciutats com Marsella, on van arribar en massa, la seva instal·lació no va generar grans problemes. Si l'experiència va ser un èxit, és perquè hi havia una voluntat política perquè així fos.

Els nostres països tenen identitats, sí, però identitats que resulten de barreges de pobles, d'històries i cultures diverses, etc.; i aquestes identitats no deixen mai de

canviar! L'arribada d'un milió de PN el 62 va modificar profundament la identitat de França. Això podria ser un exemple... si no visquéssim en una societat temorenca, desconfiada, contaminada per la gangrena de l'extrema dreta... si hi hagués voluntat política, tant a escala nacional com europea.

b. Annex 2: Consentiment per a l'ús de l'entrevista

Consentiment

- He llegit la informació sobre el projecte de recerca i he tingut l'oportunitat de fer preguntes, les quals se m'han respost satisfactòriament.
- Entenc que la informació anonimitzada (sense identificadors personals) d'aquest projecte serà posada a disposició d'altres investigadors un temps després d'haver finalitzat el projecte.
- Estic d'acord a participar-hi i he rebut una còpia d'aquest consentiment.

Nom i cognoms del participant: Jacques Pradel

Signatura



Data: 25 maig de 2025

Investigador/a: Ares Pérez Campà

Signatura



Data: 26 maig de 2025